

Odstiramo zgodbe brežiških stavb

STARA TRGOVSKA ŠOLA V BREŽICAH

Razglednica s poslopjem nemške osnovne štirirazredne šole v Brežicah.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Pred dobrim desetletjem porušena markantna stavba nasproti brežiškega Vodovodnega stolpa, prepoznavna pod imenom trgovska šola, pozneje stara trgovska šola, se je ponašala s pestro zgodovino in rabo. Stavba je bila odprta oktobra 1913 za potrebe scela nemške osnovne štirirazredne šole (Deutsche Volksschule), ki se je oddvojila od dotedanje skupne nemške in nemško-slovenske šole. K izgradnji modernega šolskega poslopja s telovadnico je odločilno pripomogla zasebna nemška šolska organizacija Deutscher Schulverein. Skladno s svojim poslanstvom je nameravala na ta način zavarovati prevladujoči nemški značaj Brežic in zlasti pospešiti ponemčevanje otrok iz slovenskega zaledja mesta.

Močan brežiški potres januarja 1917 na »učilni zidani« ni povzročil večje škode. Leta 1921 je poslopje ukinjene nemške šole in obrtne nadaljevalne šole začelo služiti novoustanovljeni meščanski šoli, ki je predstavljala vrsto strokovne šole z obrtno-kmetijsko usmeritvijo. Šolsko telovadnico so nameto članov nemške telovadne organizacije Turnverein začeli souporabljati brežiški telovadci pod okriljem Sokola. Med okupacijo v letih 1941–1945 je v stavbi delovala Glavna šola (Hauptschule) kot nemška ustreznica predvojne meščanske šole. Pouk je bil v vojnih letih pogosto, a vselej le za kratek čas, prekinjen zaradi nastanitve nemških vojaških enot v šoli. V prvih letih po 2. svetovni vojni je pod njeno streho deloval dijaški internat. Leta 1950 je v stavbi zaživela trgovska šola, ki je v naslednjih desetletjih ničkolikokrat spremenila svoje ime in poslanstvo. Zaradi izjemne prostorske stiske se je leta 1963 v poslopje trgovske šole

vselila brežiška osnovna šola. Hram učenosti na križišču Ulice 21. maja (današnja Bizeljska cesta) in Ulice stare pravde je leta 1971 zopet začel služiti potrebam srednješolskega poklicnega izobraževanja.

Šolsko poslopje je iz leta v leto manj ustrezalo pogojem za sodobno izobraževanje. Ekonomsko-trgovska šola se je leta 1998 preselila v nov šolski kompleks ob Bizeljski cesti na vzhodnem delu mesta. V uporabi Telovadnega društva Sokol Brežice je ostala šolska telovadnica, medtem ko je preostanek stavbe ostal neizkoriščen in začel vidno propadati. Poslopje nekdanje šole s pripadajočim zemljiščem je Občina Brežice prodala lokalnemu podjetniku z za sedaj neuresničeno vizijo izgradnje nadomestnega poslovno-komercialnega objekta.

V začetku leta 2007 je gradbeni inšpektor brežiškimi Sokolom prepovedal uporabo šolske telovadnice. Rušitev poslopja stare trgovske šole je bila po dveletnem premoru dokončana leta 2012. Brežice so s tem izgubile edinstven pomnik stoletja mestne zgodovine, ki je tiho pričeval o silovitosti nemško-slovenskih narodnostnih bojev, razgibani zgodovini brežiškega šolstva, prizadevnemu delovanju Sokolov, nekdanjemu obrtnemu značaju mesta in utripu trgovske metropole Posavja.

»MAJAVI VOGEL NEMŠKEGA ŠTIRIKOTNIKA«

V prispevku z zgornjim naslovom dr. Stane Granda pojasni, da je v drugi polovici 19. stoletja »veljalo, da sloni štajersko nemštvo na stebrih štirikotnika, ki jih predstavljajo mesta Maribor, Ptuj, Celje in Brežice«. Avtor zapiše pronicljive misli o domnevni nemškosti Brežic: »O povsem nemških Brežicah vsekakor ne moremo govoriti. Dejansko imamo opraviti z majavim nemškim oglom, ki je stal, ko so že štajerski Nemci dvignili roke od njega. "Nemške" Brežice niso nemške zaradi nemške narodnosti njihovih prebivalcev, najuglednejši rodbini del Cott in Falescini imata romanska priimka, tudi Attemsi po izvoru niso bili Nemci, ampak zaradi razmer na Štajerskem, razlikovanja med vasjo in mestom in seveda notranjih razmer sil med meščani, kjer se je bilo treba ravnati po najvplivnejših in najuglednejših. Vsak je rad nekaj več, kot je v resnici.« Prepričan je, da o dejanski moči brežiškega nemštva povedo dovolj številke: leta 1900 je imelo mesto 1.164 prebivalcev, od tega 391 Slovencev in 723 Nemcev. Leta 1921 so imele Brežice 1.138 prebivalcev (131 manj kot leta 1910), od tega 951 Slovencev, 129 Nemcev in 33 Srbohrvatov. Iz tega naj bi bilo jasno razvidno, da je bilo nemštvo v Brežicah predvsem pogojeno s socialnimi in političnimi razmerami, z drugimi besedami, »da je bilo več kot Nemcev slovenskih oportunistov, to je ljudi, ki se vedno ravnaajo v skladu s pričakovanji trenutne oblasti«. O slednjih ugledni zgodovinar zatrdi, da so ti Slovincem bolj škodili kot vsi pripadniki neslovenskih narodov med nami.

Dr. Granda opozarja, da moramo biti previdni glede pojma »Nemci«, saj ne pomeni pravih Nemcev, ampak največkrat tiste Slovence, ki so na prvo mesto postavljali nemško kulturo in jezik. Nemščina je bila najprej predvsem poslovni jezik Brežičanov, a je kasneje postala tudi znamenje družbenega ugleda in vzpona. V Brežicah je prevladoval meščanski živelj, ki si je prizadeval razlikovati od slovenske okolice, v prvi vrsti z izbiro nemščine za jezik vsakdana. Brežiški meščani ali vsaj večina njih, tako sodi dr. Granda, so preprosto hoteli biti enaki meščanom ostalih spodnještajerskih mest, ki so brez izjeme delovala kot utrdbe in žarišča nemštva. Vendar so v tem prizadevanju v »mestu na

SCHULVEREIN

Eno najpomembnejših prizorišč merjenja moči med nemškim in slovenskim narodnim taborom je bila šola. Po pomladi narodov leta 1848 in postopni preobrazbi nacionalnih gibanj v množičen pojav je bilo vse manj mogoče brezkonfliktno narodno sožitje predmarčne dobe, ki ga v svojih spominih opisuje Josip Vošnjak (1834–1911), slovenski politik, zdravnik in pisatelj iz Šoštanja: »Učni jezik je bil nemški, a s kmetскими otroci, ki so govorili le slovensko, je učitelj tudi slovensko govoril. Mi iz trga smo večinoma že od doma znali nemško. V naši hiši smo med seboj navadno nemško govorili, toda znali smo tudi slovensko. Čutili pa se nismo ne za Nemce, ne za Slovence, ker se za narodnost sploh nikdo ni menil do l. 1848, in nam je jezik bil le sredstvo, da se sporazumemo med seboj in z drugimi.« Za sredino druge polovice 19. stoletja zadnja trditev gotovo ne velja več. Nacionalni boj je tedaj že začel odločilno opredeljevati politični vsakdan večnarodnostne monarhije. Sprememba se je kazala v ustanavljanju najrazličnejših društev, ki so pri nacionalnih gibanjih postala sredstvo organiziranja množic in sledenja nacionalnim ciljem. Društva so izvajala narodno politiko pod plaščem tako imenovanega narodnoobrambnega dela. V pahljači nacionalnih društev je najvidnejša vloga pripadla šolskim društvom, saj je v boju za »nacionalno posestno stanje«, z drugimi besedami, priznano narodno ozemlje, vprašanje učnega jezika pridobilo ključno vlogo. Poglavitni pomen za utrjevanje ali vcepljanje zavesti o pripadnosti določenemu narodu so imele osnovne šole in kot njihova predstopnja otroški vrtci. Tako se je poleg merjenja moči glede jezika topografskih napisov ali narodnostnih uradnikov pomemben del narodnega boja odvil na področju šolstva.

Po črki zakona o društvih iz leta 1867 so v avstrijski polovici črno-žolte monarhije vzniknili številna nacionalna šolska društva. Schulverein se je sčasoma uveljavil kot eno najbolj aktivnih in najštevilčnejših društev v širokem spektru nemških nacionalističnih organizacij. Schulverein je bil, kot pojasnjuje dr. Andrej Vovko v geslu za *Enciklopedijo Slovenije*, nemška zasebna šolska organizacija v Avstro-Ogrski, ustanovljena leta 1880 na Dunaju. Formalno naj bi zagotavljala šolanje nemškim otrokom v njihovem jeziku tam, kjer tega niso omogočale javne šole, dejansko pa je s svojimi vrtci in osnovnimi šolami imel namen ponemčiti češke in slovenske otroke ter s tem utrditi in zavarovati prevlado nemštva v avstrijskih deželah. Društvo je ustanovljalo in vzdrževalo lastne varstvene in šolske ustanove. Vanje je vabil s ponujanjem raznih ugodnosti, a tudi pritiski na starše, ki so bili ekonomsko odvisni od nemških podjetnikov. Poleg tega je finančno podpiral gradnjo javnih poslopij, vendar pod pogojem, da bo pouk v novi šoli v nemškem jeziku. V prizadevanju za nemško šolo in nemščino kot učni jezik je, kakor beremo v ustanovnih pravilih Schulvereina, deloval »zlasti tam, kjer ni mogoče ustanoviti nemške šole z javnimi sredstvi«, in »pospeševati stremjenja prebivalstva, da bi dobilo in obdržalo nemško šolo«. V praksi je to pomenilo, da je Schulverein svoje delovanje usmeril zlasti na jezikovne meje monarhije in na nemške jezikovne otoke. Na jezikovno mešanih območjih na Kranjskem, Koroškem in Spodnjem Štajerskem je vzpostavil gosto mrežo krajevnih organizacij. Tako je leta 1884 Schulverein na Slovenskem imel 14, naslednje leto že 25 podružnic.

Koroški zgodovinar dr. Werner Drobesch v referatu o nemški in slovenski kulturi na Slovenskem pojasnjuje, da je bilo glavno poslanstvo Schulvereina na začetku zgolj ohranjanje nemštva, s ciljem preprečiti procese integracije in asimilacije nemških jezikovnih otokov v nenemški okolici. Toda že v drugem desetletju obstoja, v devetdesetih letih 19. stoletja, je nemškonacionalna ideja društva prevzela obliko

skrajnega in osvajalnega nacionalizma, s katerim je utemeljeval svoje »narodnoobrambno delovanje« na področju šolstva. Društvo je tedaj storilo dokončen prehod od zmernega k agresivnemu nemškemu nacionalizmu s pangermanskimi, antisemitskimi in protiklerikalnimi podtoni in psevdoreligioznemu češčenju nemštva. Društvo je bilo odločno v habsburški večnarodnostni in večjezikovni monarhiji, tako navaja Drobesh, nemštvo braniti, utrjevati in dograjevati z odločnim in načrtnim delovanjem v smeri ponovne pridobitve domnevno ogroženega oziroma izgubljenega nemškega ozemlja.

Nemške šole pod okriljem Schulvereina prvenstveno niso bile namenjene otrokom, katerim je nemščina predstavljala materni jezik, pač pa otrokom iz mešanojezičnih zakonov in slovensko govoreči mladini. Društvo je podpiralo nemške osnovne šole in otroške vrtce z denarnimi in materialnimi sredstvi (učni pripomočki in učila, nakup knjig). Dodatne podpore so bili deležni otroci iz socialno ogroženih družin, društvo pa se je posluževalo tudi denarnega nagrajevanja učiteljev. Pomembna je bila vloga potujočih »šulferajnskih« učiteljev, ki so tudi v prostem času služili nemški nacionalni agitaciji. Društvena blagajna se je poleg prispevkov članov in simpatizerjev polnila še s prodajo dopisnic, voščilnic, razglednic, telegramov, vžigalic in vizitk. Društvo je vabilo k nakupu narodnih kolkov, da bi na ta način zbrali denar za še posebej pomembne projekte. Vse naštetu je imelo tudi močan propagandni učinek. Z zbranimi sredstvi, ki so šla v stotisoče kron, in razvejano organizacijo, je mogel Schulverein na Slovenskem uspešno delovati proti temu, kar so nemški nacionalisti imenovali »slovenizacija« in »slovensko izpodkopavanje« na šolskem področju z zahtevami po ohranitvi ali uveljavitvi slovenščine kot učnega jezika.

Narodni kolek z vinjeto Brežic v vrednosti 2 vinarjev (dve stotinki krone), ki ga je Schulverein izdal v podporo gradnje poslopja brežiške nemške šole.

Vir: <https://www.ebay.it/itm/394058923459?mkevt=1&mkcid=1&mkrid=724-53478-19255-0&campid=5338722076&customid=&toolid=10050>

Po obdobju konsolidacije se je društveno življenje razširilo tudi na področje zunaj šole. Ustvarilo je kulturno ponudbo z ljudskim predznakom, kot npr. filmske predstave z »nacionalnimi« temami (Martin Luther, Friderik Veliki, francosko-pruska vojna leta 1870/71 ipd.), »nacionalne« družabne in bralne večere in tako imenovane »spominske proslave«, posvečene velikim osebnostim nemške zgodovine. Prireditve Schulvereina so postale osrednje manifestacije nemštva.

Razglednica z risbo ženske, ki sedi pod hrastom, simbolom nemštva, in poučuje otroke. Za potrebe zbiranja sredstev za gradnjo poslopja nemške šole v Brežicah jo je izdal Schulverein.

Vir: <https://gams.uni-graz.at/o:polos.3021>

Do razpada Avstro-Ogrske ob koncu 1. svetovne vojne je Schulverein na slovenskem Štajerskem podprl izgradnjo 26 osnovnih šol in zgradil 17 svojih šol. Tega leta je vzdrževal 13 nemških šol in 6 vrtcev, več kot 100 šolam pa je dajal redne podpore. Prvenstveni cilj društva je bila ugasnitev utrakvističnih (dvojezičnih) šol in pridobitev pravice javnosti in javnega financiranja za društvene šole. Slednje je bilo doseženo leta 1912, ko so vse društvene šole na področju današnje Slovenije dobile pravico javnosti. Že prej, na prelomu stoletja, je društvo v slovenskem prostoru delovanje in sredstva osredotočilo na ustanavljanje in podpiranje nemškega šolstva med Spielfeldom (Špiljem) in Mariborom ter na Kočevskem. Na ozemlju Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev je bil po letu 1918 Schulverein z ostalimi podobnimi organizacijami razpuščen, njegovo premoženje pa podržavljeno.

Odločno nasprotovanje prizadevanju Schulvereina za potujčenje slovenskih šolarjev prežema dopis »iz južnega Štajerja«, objavljen 31. avgusta 1882 v *Slovenskem gospodarju*: »Kakor je trtna uš vinogradom, to je hujskovalni prusko-nemški "Schulverein" slovenskemu ljudskemu šolstvu. Znano je, kako ovo društvo naše šolstvo čedalje bolj izpodjeda. "Schulverein" je volk v ovčji preobleki, politična zvijača, s katero upajo naši sovražniki polagoma svoj cilj doseči. Ta cilj je: ponemčenje naših ljudskih šol. Vsi drugačni izgovori so puhli in prazni.« Rdeče črte so bile zarisane že v začetku, prav tako je bil napovedan prenos nacionalnega boja na šolsko področje: »"Schulvereina" ne bomo mogli popolnoma zatreti in tudi treba ni! Nemci imajo postavno pravico staviti in podpirati nemške šole, a to le za – nemško deco. Ali pa na ta ali oni način zablajo slovenske otroke v svoje šole, da bi jih ponemčevali, tedaj segajo v naše postavne pravice in kalijo narodni mir.«

»Bratom v ogroženi deželi toplo srce, roka pomoči!« Razglednico z motivom Nemškega doma v Brežicah je izdala založba društva Südmark.

Hrani: Knjižnica Brežice.

Poslanstvo Schulvereina je na področju šolstva in vzgoje dopolnjevalo nemško nacionalno društvo Südmark (ustanovljeno leta 1889) z odkupi zemlje od povečini bankrotiranih slovenskih kmetov in naseljevanjem Nemcev na njihove domačije ter s finančno pomočjo nemško opredeljenim kmetom in obrtnikom. Kot odgovor na delovanje Schulvereina je bila leta 1885 ustanovljena slovenska zasebna narodnoobrambna organizacija Družba sv. Cirila in Metoda, ki je imela v Brežicah moški (od leta 1890) in ženski (od leta 1908) podružnični odbor – dve od skupaj 336 podružnic v obdobju 1885–1918 (potem ko je Družba sv. Cirila in Metoda dokončno prešla v liberalne roke, je bila leta 1910 ustanovljena nova narodnoobrambna organizacija, katoliška Slovenska straža). Poslanstvo Družbe sv. Cirila in Metoda je bilo identično nemškim in italijanskim zasebnim šolskim društvom, to je ustanavljanje in vzdrževanje lastnih otroških vrtcev in osnovnih šol ter podpiranje javnih slovenskih šolskih ustanov in učiteljev, ki so na narodnostno mešanem ozemlju delovali v slovenskem duhu. Ker pa je bila finančno veliko skromnejša, je bilo njeno delovanje omejeno v najbolj narodnostno ogroženih krajih na severni in zahodni slovenski narodni meji. Na osnovi dostopnih virov ni znana pobuda za ustanovitev cirilmetodijske osnovne šole v Brežicah, a tudi če bi se to zgodilo, bi zagotovo naletela na zagrizeno nasprotovanje nemškutarske občinske oblasti.

Učiteljski tovariš, stanovsko glasilo narodno zavednih slovenskih učiteljev, je 18. decembra 1908 objavil tale zapis: »Nemci napenjajo vse moči, da bi uničili Slovence. Vsakemu je najbolje doma, kdor ga ima. To našo grudo nam hočejo Nemci v svoji pohlepnosti odvzeti, pomaga pa jim pri tem c. kr. Vlada, ki ravna z nami kakor mačeha. Nemci so si ustanovili dve mogočni organizaciji, ki imata edini namen, jemati nam zemljo in jezik. To sta nemški društvi "Schulverein" in "Südmark". Taka nam nasprotna društva podpira država, ki stoji na stališču enakopravnosti, posebno "Südmarko" podpira zdaj s tem, da dovoljuje izdajo »Südmarkinih" srečk. S kako požrtvovalnostjo delajo in nabirajo Nemci prispevke za svoja obrambna društva, nam kaže statistika članov in dohodkov samo za 1. 1907 nemških obrambnih društev v avstrijski polovici.« Iz nadaljevanja zapisa ugotovimo, da slovenskemu narodnemu gibanju prav tako ni manjkalo podjetnosti pri zbiranju prostovoljnih sredstev (ker na pomoč države pač ni moglo računati), razberemo pa tudi poglobitve ovire do še večjih uspehov pri nevtralizaciji dejavnosti nemških nacionalnih društev: »Iz statistike je razvidno, da je izmed približno 10 milijonov avstrijskih Nemcev vsak 33. Nемец član kakega obrambnega društva in da pride na vsakega člana približno 4 K [avstro-ogrška krona] na leto. Na ta način so nabrali lepo vsoto 1,136.366 K v enem letu. Posnemajmo jih tudi mi! Ako bi bil vsak 33. Slovenec član Ciril-Methodove družbe, bi imela družba vsako leto 45.454 članov in ako vsak plača na leto 4 K, bi se vsako leto nabralo 181.816 K. Posnemanja vredno je tedaj ravnanje po zgledu Nemcev samih. Ne moremo zahtevati, da bi dal vsak na leto 4 K in to tudi ni vsakemu mogoče. Ali toliko more vsak, da postane član te ali one Ciril-Methodove podružnice, da plača onih par vinarjev članarine, da rabi namesto drugih, izključno le družbine vžigalice, cikorijo, milo, da se naroči na družbin list "Branik" (2 K 40 v na leto), kar je dolžnost vsakega Slovenca. To so malenkosti, ki jih vsak lahko stori in ker ga nič več ne stane.« O prodornosti in prepričljivosti propagande v prid delovanja tako imenovanih narodno-obrambnih društev pričuje podatek iz knjige ddr. Igorja Grdine *Med zemljo in zvezdami*. V programsko-avtobiografski knjigi *Mein Kampf* je Adolf Hitler zapisal, da so bili prispevki za Südmark njegovo prvo politično dejanje.

NEMŠKA ŠOLA V BREŽICAH

Leta 1824 je bilo v Brežicah za župnijsko cerkvijo zgrajeno prvo namensko šolsko poslopje (danes je v lasti Župnije Brežice in nosi ime Slomškov dom). Po odloku iz leta 1865 je bila dolžnost mestne šole sprejeti tudi učence sosednjih šolskih okolišev. Frančiškani iz brežiškega samostana (od konca 2. svetovne vojne v njem domuje Gimnazija Brežice) so na tej šoli poučevali do leta 1870, ko so bili nameščeni prvi posvetni učitelji. Tedaj so zaradi velikega števila vpisanih otrok in pomanjkanja prostora ločili štirirazredno deško šolo od dekliške. Slednja je postala enorazredna, dodelili pa so ji najeto »šolsko sobo« v zasebni hiši. Šolsko poslopje so leta 1880 popravili in povečali. Pod njegovo streho sta od leta 1884 naprej delovali štirirazredna deška in trirazredna dekliška ljudska (osnovna) šola. Pouk na šoli je potekal v nemškem in slovenskem jeziku. V deški šoli se je nemščina kot predmet v prvih treh razredih poučevala šest šolskih ur na teden. V zadnjem, četrtem razredu, je nemščina že služila kot učni jezik, medtem ko je bila slovenščina zastopana kot predmet s po štirimi šolskimi urami na teden.

**Nekdanje poslopje osnovne šole v Brežicah, danes Slomškov dom,
med svetovnima vojnama.**

Hrani: Knjižnica Brežice.

Tuje in potujčeno brežiško meščanstvo se je vneto potegovalo za nemški učni jezik, zavedni brežiški Slovenci pa za slovenskega. Tako se je nacionalno nasprotje med slovensko in nemško čutečimi Brežičani odražalo tudi v mestni šoli. Z doseženim stanjem brežiški Nemci in nemškutrajci niso bili zadovoljni. Zato so se oglasili z zahtevo po samostojni nemški ljudski šoli namesto dotedanje skupne, v kateri sta bila govorjena in poučevana tako nemški kot slovenski jezik. V šolski kroniki, ki je del Šolskega lista

Državne mešane narodne šole v Brežicah iz leta 1929, od koder smo povzeli zgoraj navedene podatke, izvemo tudi, da je v letu 1892 brežiški »šolski ogleda« na štajerski deželni šolski svet dal predlog, naj se tamkajšnja štirirazredna deška in trirazredna dekliška šola preuredi v trirazredno nemško mešano mestno šolo in štirirazredno utrakvistično mešano okoliško šolo, in sicer zato »ker so že več let na šoli preveč narodni učitelji, ki se ne brigajo za pouk v nemščini«. Brežiški meščani, med katerimi je močno prevladoval štajerski pokrajinski čut in zagledanost v nemški kulturni prostor, so že prej vztrajno opozarjali, da je »nemščina in nemška šola Slovencu potrebna, če hoče gospodarsko napredovati, zlasti če hoče med svet in noče ostati na domačem zapečku,« kakor je v študiji o narodnostnih bojih v brežiškem delu Posavja zapisal Franjo Baš.

Šolska oblast v Gradcu je štiri leta kasneje v glavnem pritrdila temu predlogu: namesto obstoječe deške in dekliške ljudske šole je bila ustanovljena petrazredna mešana utrakvistična (s slovenščino zgolj kot uvajalnim jezikom, tip šole za ponemčevanje) in trirazredna mešana nemška ljudska šola. Za obe je – tudi po finančni plati – skrbel isti krajevni šolski svet in obe šoli sta bili nastanjeni v istem šolskem poslopju; v pritličju nemška šola z vhodom skozi glavna vrata z ulične strani, v prvem nadstropju pa utrakvistična šola z vhodom skozi stranska vrata na dvorišču. Pri tem je ostalo do oktobra 1913, ko se je nemška šola preselila v novozgrajeno poslopje, šola pa je ob tem postala štirirazredna. K stroškom izgradnje lastnega poslopja nemške šole je Schulverein prispeval velik delež. Poslanstvo nemške šole je še naprej dopolnjeval nemški otroški vrtec. Franjo Baš v omenjeni študiji pojasnjuje, da so brežiško nemško šolo v precejšnjem številu obiskovali otroci iz Čateža in Krške vasi na drugi strani štajersko-kranjske deželne meje. Temu je najbrž pripomoglo, ker so v njej prejeli zastoj šolske potrebščine, kosilo in nekaj obleke, kar je prispeval brežiški Schulverein; isto pomoč so sicer prejeli revni slovenski otroci od slovenske narodno-obrambne Družbe sv. Cirila in Metoda ter od zavednih brežiških Slovencev.

Po razpadu dvojne monarhije je bil Schulverein z drugimi podobnimi organizacijami v jugoslovanski državi razpuščen, njegovo premoženje pa podržavljeno. Tedaj je prenehala delovati tudi brežiška nemška šola. V začetku šolskega leta 1918/19 je 16 njenih učencev in 19 učenk prestopilo v slovensko šolo. Obstoječa slovenska štirirazrednica se je delila na štirirazredno deško in štirirazredno dekliško šolo. Prva je ostala v starem šolskem poslopju, druga, to je dekliška šola, pa se je nastanila v poslopju ukinjene nemške šole. Na začetku šolskega leta 1921/22 sta bili deška in dekliška štirirazrednica preurejeni v skupno mešano šestrazrednico s tremi paralelkami. Vseh devet oddelkov je dobilo prostor v starem, a popravljenem šolskem poslopju, v stavbo ukinjene nemške šole pa se je tedaj vselila novoustanovljena meščanska šola.

V »spominsko knjigo« *Südsteiermark* iz leta 1925, ki objokuje izgubo nemškega značaja Spodnje Štajerske po »pogubnem letu 1918«, je dr. Franz Baum zapisal v nebo vpijočo tožbo nad izgubo domala vsega, kar je Schulverein z izjemno vztrajno prizadevnostjo in znatnim finančnim vložkom dosegel na šolskem področju v jugoslovanskem delu Štajerske. Povojni obračun z nemškim taborom je bil s strani slovenske oblasti izveden v znamenju maščevanja in brez omejitev, ki jih danes postavlja zavest o spoštovanju manjšinskih pravic, a tudi v odsotnosti poštene refleksije nemških nacionalistov o lastnem deležu krivde za razpad večnarodne monarhije. Oboje je razvidno iz naslednjih vrstic: »Iz cvetočega nemškega šolstva na Spodnjem Štajerskem je nastalo pokopališče nemških šol in vrtcev! Nemške ustanove so bile zaprte, otroci nagnani v slovenske šole, učitelji izgnani iz dežele, društveni objekti zaplenjeni! In tudi določila vsiljenega nam

miru so bila brutalno kršena s strani neznatnega ljudstva, ki se je iz kulturne nizkotnosti dvignilo le zato, ker je smelo sodelovati pri nemški kulturi, ki mu jo je nemško ljudstvo tako velikodušno in nepremišljeno darovalo.«

POT DO STAVBE NEMŠKE ŠOLE, NJENO ODPRTJE IN SOČASNI ODZIVI

Že omenjeni dr. Franz Baum, ki se je kalil v osrednjem vodstvu Schulvereina, je v članku »Steiermark und der Deutsche Schulverein«, objavljenem v *Marburger Zeitung* 26. maja 1910, podal pregled razmerja moči med slovenstvom in nemštvom na Spodnjem Štajerskem, v katerega je zajel širšo okolico Celja in kraje vzdolž Save. Iz poročila o Brežicah veje občutek ogroženosti, porojen ob uspehih slovenskega narodnega gibanja. To je nemško prevlado v mestu izzvalo z ustanovitvijo čitalnice ter podružnice Družbe sv. Cirila in Metoda, Sokolskega društva ter slovenske posojilnice in hranilnice, svoje uspehe pa okronalo z odprtjem za drugo nadstropje nadgrajene stavbe Narodnega doma leta 1904. Avtor članka je v tej luči pravilno ocenil odločilno vlogo gospodarske premoči brežiških Nemcev nad tamkajšnjimi Slovenci. Ob tem pa je velik pomen pripisal načrtom za pozidavo namenskega poslopja nemške šole. »Če naprej sledimo omenjeni železniški progi [Zidani Most–Zagreb], pridemo do najjužnejšega nemškega jezikovnega otoka Spodnje Štajerske, do mesta Brežice. Tukaj Nemci bijejo verjetno najtežji boj v deželi. Mesto je najbolj izpostavljen nemški položaj na slovenskem [windischen] območju, z lego neposredno ob kranjski meji, in je zato izpostavljeno najhujšim napadom narodnega sovražnika. Tu nemška šola sama ne more pomagati; tudi na gospodarskih področju morajo nemški prebivalci ustvariti ugodnejše življenjske razmere, če naj se obrambni boj nadaljuje. Toda pogumna skupina nemških bojevnikov, katerim je mesto dom, scela izpolnjuje svojo narodno dolžnost in upati je, da se bo s pomočjo Schulvereina obdržala na svojem zahtevnem položaju. Nemška osnovna šola je nastanjena v isti stavbi kot slovenska in ne ustreza več najosnovnejšim zahtevam. Mesto, ki sedaj obsega tudi lastni čisto nemški šolski okoliš in po navedbah šteje 723 Nemcev in 391 Slovencev, si želi že leta zgraditi novo stavbo za nemško šolo. Potrebna sredstva so deloma – prispeval je tudi Nemški Schulverein – zbrana. Društvo, ki že tako podpira [nemški] otroški vrtec, podpira tudi prizadevanja za nemško šolo. Nemški Schulverein je doslej za Brežice namenil 31.377 kron.« Naslednje leto, 3. oktobra 1911, je *Marburger Zeitung* bralce seznanil, da je Schulverein za stavbo nemške šole namenil že 40.000 kron, vendar se gradnja »še ni začela«.

Ker je stroške petrazredne mešane utrakvistične in trirazredne mešane nemške ljudske šole krila občinska blagajna, je bila dejavnost Schulvereina v Brežicah pred izgradnjo stavbe osredotočena na delovanje nemškega otroškega vrtca. Schulverein je užival polno podporo mestne oblasti, ki je bila trdno v rokah nemškega tabora (da bi pri tem ostalo, so zmanjšali obseg mestne občine od dotodanjih 303 ha na 159 ha zemljišč, ki so bili pretežno v nemški posesti), prav tako kot tudi poglavitni finančni in gospodarski vzvodi na čelu z mestno hranilnico. To je razvidno iz poročila o letni seji brežiške krajevne skupine Schulvereina [Ortsgruppe Rann des Deutschen Schulvereines], objavljenem 28. februarja 1912 v celjskem *Deutsche Wacht*: »Predsednik Hans Janesch je poročal o dejavnosti skupnosti in podal blagajniško poročilo. Po njem krajevna skupina šteje 126 članov, ki plačujejo 260 kron članarine. Brežiška mestna občina je

darovala 100 kron, ostalih prilivov je bilo 48,96 kron. Vodstvo je skupaj prejelo 458,96 kron. Otroški vrtec, ki ga vzdržuje krajevna skupina, obiskuje 30 otrok. Za vzdrževanje otroškega vrtca je Schulverein daroval 700 kron, občinska hranilnica 400 kron, mestna oblast potrebno kurjavo, mestna občina je dala na razpolago potrebne prostore.« Ob koncu svojega nastopa je predsednik zbrane brežiške Nemce in nemškutarje obvestil, da je glavni projektant arhitekt Peyer že narisal in odposlal načrte stavbe nemške šole in da se bo z gradnjo začelo že v letu 1912. O deležu nemškutarjev v vodstvu brežiškega Schulvereina si je predstavo mogoče ustvariti iz informacije, da so bili na obravnavani seji ponovno izvoljeni sledeči: za predsednika krajevne skupine Hans Janesch, za namestnika Karl del Cott, za zapisnikarja Josef Bajec in še nekateri drugi člani ožjega vodstva.

Sklepati je, da je bila v naslednjem letu in pol dejavnost brežiškega Schulvereina mrzlična. V tem času se je namreč začela in zaključila gradnja stavbe brežiške nemške šole, o kateri pa dostopni časopisni in drugi viri molčijo. Tako kot strela z jasnega učinkuje informacija iz *Deutsche Wacht* z dne 13. oktobra 1913, da je gradnja stavbe nemške šole končana. Dopisnik je presodil, da je kolavdacija nove šole 9. oktobra potekala »v vsakem pogledu zadovoljivo« in da je »izpadla sijajno«. Časopisna notica je vsebovala vest, da bo v soboto, 18. oktobra, nova šola blagoslovljena in predana namenu ter da so »tudi brez povabila Nemci na tem lepem praznovanju prisrčno dobrodošli«. Za ponazoritev mržnje v tedanjih nemško-slovenskih odnosih zadošča prebrati drugo poročilo iz Brežic v sosednjem časopisnem stolpcu. Njegov avtor se razpiše o domnevni narodni nestrpnosti katoliške duhovščine v mestu ob Savi. To utemeljuje s tem, da v Brežicah ni bogoslužja »z nemškim značajem«. Slovenščina in nemščina sta bili vsaj v mestni župnijski cerkvi enakovredno obravnavani, zato se avtor pritoži, da »vzhodnoslovensko [ost Slowenischer] petje gnusi obisk cerkve«.

Novo poslopje nemške šole je bilo slavnostno odprto v soboto, 18. oktobra 1913. Tako kot ob odprtju železnega mosta čez Savo in Krko sedem let poprej je bil dogodek zastavljen kot manifestacija moči in množičnosti nemštva v najjužnejšem delu Štajerske. *Deutsche Wacht* je 25. oktobra objavil vneseno poročilo o odprtju stavbe nemške šole: »Ob veliki udeležbi nemškega prebivalstva Brežic je bilo v soboto slovesno odprtje nove nemške šole. Skoraj dve desetletji je bila nemška šola pod eno streho z dvojezično nemško osnovno šolo v popolnoma neprimerni stavbi. Zahvaljujoč dejavnosti mestne občine in nemškega Schulvereina, se je naposled končalo to nevdržno stanje in od sedaj naprej bodo poučevali nemško brežiško mladino v lepi, svetli, zračni stavbi, ki je hkrati tudi okras mesta. Po opravljeni božji službi, ki sta se je udeležila tudi zastopnik občine in krajevnega šolskega odbora, so se zbrali slavnostni gostje in šolarji pred z zastavami in cvetjem okrašeno novo stavbo. Tu je predal gospod glavni inženir gospod Sernetz, kot zastopnik šolskega gradbenega odbora, novo stavbo gospodu županu Schniderschitschu, ki je slavnostne goste prijazno pozdravil in nagovoril šolarje z v srce segajočim govorom. Po blagoslovitvi stavbe so udeleženci odšli v svečano okrašeno telovadnico. Tam je igral domači orkester združenja "Nemški dom" pod vodstvom gospoda Hansa Ritterja razpoloženske melodije. Sledile so pesmi in deklamacije šolarjev. Nagovore so imeli gospodje: državni poslanec Richard Marckhl, okrožni komisar baron Steeb in Hans Janesch. Za novo šolo se je v imenu šolarjev zahvalil gospod nadučitelj Ogrisegg, ki se je na koncu v svojem govoru poklonil cesarju, nakar so zapeli cesarsko himno. Popoldan so prebrali pozdrave, ki so jih poslali: dr. Gross in dr. Baum v imenu vodstva Schulvereina, okrožna šolska inšpektorja svetnika Prost iz

Celja in direktor Stering iz Ptuja, deželni odbornik Moritz Stallner, deželni poslanec dr. Negri, predsednik Nemškega ljudskega odbora dr. Delpin iz Ormoža, Schulverein iz Slovenskih Konjic, odbornice Schulvereina iz Linza, odborniki krajevnega Schulvereina iz Dresdna, nadučitelj Tomitsch iz Sevnice in drugi.«

Odziv slovenskega tabora je bil – pričakovano – silovit in pospremljen z jedkimi sodbami. Poročilo iz brežiškega okraja, ki ga je 23. oktobra 1913 objavil mariborski *Slovenski gospodar*, se je navezovalo na nedavne občinske volitve, na katerih so zmago vknjižili brežiški Nemci in domači nemškutarji. Iz njega izvemo, da je znaten del učencev brežiške nemške šole prihajal iz širšega mestnega zaledja pa tudi o uspehih, ki jih je šola žela pri ponemčevanju slovenskih otrok: »Brežice v slovenskih rokah? Vendar enkrat? Da! Kako? Čujte: za župana je zdaj izvoljen Žnideršič, za podžupana bivši član slovenskega visokošolskega društva "Triglav" in dosedanji župan Faleschini, svetovalci pa so: dr. Janež, Cehnar in Druškovič. Res je sicer, da so to sedaj sami Nemci, a kakšni, to povedo njih imena! Ali so morebiti ta slovenska imena zapeljala tudi letos nekatere nespametne starše iz brežke, dobovske in zdolske ter celo iz kranjskih župnij, da so, kakor slišimo, zopet tiščali z deco v nemško šolo? Zaslepljenci! Vsiljujete se Nemcem, ki se celo branijo naših kmečkih otrok v svoji šoli. Ko je bilo v soboto blagoslovljenje nove nemške šole, je pri sledeči slovesnosti, kakor se Nemci hvalijo, neprestano čivkala šolska mladina: "Nemški deček (deklica) sem in bodem!" Če se vaši otroci nauče sramovati se svojega materinega jezika, se bodo sramovali tudi matere in očeta! Tako sami pogublajte svojo deco s tem izdajalskim početjem in zakrivite, da zaostanejo vaši otroci za drugimi; ali ni največja neumnost dati otroka iz breške 5-razrednice ali n. pr. dobovske 6-razrednice v nemško 4-razrednico, kjer pa slovenski otroci itak redko pridejo čez 2. ali 3. razred? Veliko odgovornost si nalagajo taki starši, ker škodujejo svoji deci, svojemu narodu pa delajo sramoto.«

Drug časopis štajerskih Slovencev, *Štraža*, je sočasno priobčil krajši, a nič manj ogorčen zapis v duhu bojnega gesla slovenskega narodnega tabora »Svoji k svojim!«: »Minulo soboto je bila otvorjena in blagoslovljena nova nemška šola. Seveda se je tu veliko hajlalo ter je tudi šolska mladež baje obljubljala, kako bo skrbela, da Brežice ostanejo nemška trdnjava. Ali ste slišali slovenski starši, ki silite svojo deco v to šolo! Za izdajalce in janičarje jih boste vzgajali!«

Zgornje dramilo rojakom, četudi napisano z najboljšimi nameni, ne upošteva prevladujočega motiva staršev pri vpisu otrok v nemško šolo. Ti so, kot vsi dobri starši, svojemu potomstvu želeli v prvi vrsti zagotoviti boljše življenje in vstopnica vanj je bilo znanje nemščine, glavnega jezika birokracije, kulturnega življenja, znanosti in poslovnega sveta v avstrijski polovici dvojne monarhije. Slednje in ne slabšalen odnos do slovenščine in slovenstva pojasni, zakaj je velika večina brežiških meščanov vpisalo svoje otroke v nemški oddelek mestne osnovne šole in kasneje v nemško šolo, medtem ko so učenci slovensko-nemškega oddelka osnovne šole prihajali v glavnem iz kmečkih družin iz širše okolice mesta. Ne samo kandidati za najuglednejše poklice, ki so zahtevali univerzitetno izobrazbo, marveč tudi bodoči obrtniki in trgovci so morali računati na to, da jih bo nadaljnje izobraževanje in usposabljanje odpeljalo iz domače gnezda v večja mesta monarhije, v primeru prebivalcev Štajerske najpogosteje v Gradec in na Dunaj. V novem okolju ne bi imeli nobene možnosti za uspeh brez znanja nemščine, a tudi ob morebitni vrnitvi v domače mesto bi ga potrebovali v družbenem in zlasti poslovnem življenju. Dr. Ivanka Počkar glede izražanja narodne pripadnosti pri poklicnih skupinah v Brežicah v obdobju pred letom 1918 med drugim ugotavlja: »V

javnosti so nemško govorili nekateri brežiški advokati, zdravniki in denim trgovci v trgovinah Matheis in Löschigg-Schmidt, kjer so v uk sprejemali predvsem sinove iz trgovskih družin, ki so znali nemški jezik. S strankami so večinoma govorili nemško, prav tako njihovi vajenci. Nemško so govorile še nekatere skupine meščanov, med njimi zlasti obrtniki, ki so se v nemškem jeziku šolali, naročali in prebirali strokovno literaturo [...].«

ZNAČILNOSTI STAVBE

Monumentalna stavba, prepoznavna pod imenom trgovska šola, kasneje stara trgovska šola, je bila zgrajena za potrebe nemške šole. Silovit brežiški potres 29. januarja 1917 na njej ni povzročil večje škode. Iz spisov o ocenitvi potresne škode v brežiškem okraju je razvidno, da je bila pred potresom stavba nemške šole na splošno v zelo dobrem stanju. Šolsko poslopje je bilo grajeno v kombinaciji armiranega betona in opeke ter je tako uspešno kljubovalo rušilni sili potresa. Njegove posledice, vidne na dimnikih, oknih in ometu, so bile odpravljene še istega leta. Zgovorno je pričevanje Danila Pečnika, ki je bil med 2. svetovno vojno dijak nemške naslednice predvojne meščanske šole. Spominja se, da nemški vojaki, ki so bili pogosto za kratek čas nastanjeni v prostorih šole, niso povzročili niti najmanjše škode na stavbi ali inventarju šole. Glede na dostopne vire je stavba prvo večjo obnovo doživela v začetku petdesetih let, ko se je vanjo vselila trgovska šola.

Pogled na opuščeno poslopje stare trgovske šole z Bizeljske ceste, 2007.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Pogled na opuščeno poslopje stare trgovske šole z Ulice stare pravde, 2007.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Za ponovno služenje potrebam trgovske šole je bila stavba leta 1973 temeljito obnovljena. Leta 1989 je bila na njeni glavni, zahodni ulični fasadi, odkrita plošča v spomin dijakom šole, ki so »za svobodo svoje domovine« izgubili življenje med 2. svetovno vojno.

Spominska plošča na zahodni fasadi poslopja stare trgovske šole, 2007.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Poslopje stare trgovske šole je stalo na križišču glavne mestne prometnice Ulice 21. maja, leta 1993 preimenovali v Bizeljsko cesto, in stranske Ulice stare pravde. Vzhodna stranica stavbe je tekla vzdolž črte srednjeveškega mestnega obzidja, ohranjenega pod njenimi temelji. Stavba s pripadajočim prostranim šolskim vrtom je posegla v pas nekdanjih sadovnjakov in vrtov, ki so se razprostirali za meščanskimi hišami.

Brežice - Trgovska šola (EŠD 23267)

Brežice - Vodni stolp (EŠD 7131)

Umestitev stare trgovske šole v mestno jedro Brežic.

Vir: EŠD 23267 - Brežice - Trgovska šola, Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Novo mesto, str. 2.

Mogočno šolsko poslopje je uravnotežilo stavbno gmoto sosednjega Vodovodnega stolpa in skupaj z njim označevalo enega od vhodov v mesto, s čimer je pomembno prispevalo k ubranosti urbanistične podobe in vedute Brežic. S poružitvijo stavbe sta tako prva kot druga vidno, in kot vse kaže, trajno okrnjeni. Tudi če bo na izpraznjenem zemljišču v prihodnosti zrasel objekt, ki bo podoben predhodniku ter bo mestu prinesel nove mestotvorne vsebine in delovna mesta, to ne bo opravičilo izgube kakovostnega primerka arhitekture in izbrisa dela mestne preteklosti.

Izgubljena ubranost arhitekture in narave (izsek razglednice).

Hrani: Knjižnica Brežice.

Z vprašanjem o arhitekturi stare trgovske šole smo se obrnili na odličnega poznavalca arhitekturnih slogov »dolgega« 19. stoletja, dr. Franca Lazarinija. Ta ugotavlja, da »slogovno več ne sodi v historizem, ker na njeni zunanjsčini ne najdemo elementov starejših (tj. zgodovinskih) slogov. Gre za zгодn primer moderne arhitekture; arhitekt se je odpovedal okrasju (bodisi historističnemu bodisi secesijskemu), še vedno pa je ohranjal uveljavljene gabarite, naklone streh ipd. in ni posegal po radikalnejših rešitvah. Takšni "zmerni" primeri moderne arhitekture so precej pogosti v srednji Evropi v zadnjih letih pred 1. svetovno vojno.«

Objekt stare trgovske šole je imel osnovni tloris v obliki črke U, ki je bil zabrisan s številnimi prezidavami po 2. svetovni vojni. Enonadstropna stavba s tremi etažami (klet, pritličje in nadstropje) se je ponašala s simetrično oblikovano in bogato členjeno južno in zahodno fasado, z zidnimi venci, v ometu izvedenimi pilastri in dekorativnimi polji nad okenskimi odprtinami pritličja. Južna in zahodna fasada sta predstavljali arhitekturno najkakovostnejši del stavbe, ki se je ohranil do njene rušitve. Medtem so bile dvoriščne fasade zaradi izgradnje več prizidkov povsem degradirane.

**Arhitektonsko poudarjena zahodna (zgoraj) in južna (spodaj) fasada
stare trgovske šole.**

Vir: EŠD 23267 - Brežice - Trgovska šola, Zavod za varstvo kulturne dediščine,
Območna enota Novo mesto, str. 6.

Arhitekt Eduard Peyer, omenjen v poročilu o pripravah na gradnjo šole, objavljenem v *Deutsche Wacht* 28. februarja 1912, tudi po temeljitem iskanju biografskih podatkov ostaja neznanka. Dr. Lazarini, na katerega smo se obrnili za pomoč pri razrešitvi te uganke, podaja možen odgovor: »Morda gre za nekoga, ki je delal za Schulverein, ali katero od podobnih nemških organizacij, podobno kot je v tem času evangeličanske cerkve, ki so jih večinoma naročale nemško govoreče skupnosti, načrtoval Otto Bartning.« Namig v tej smeri smo odkrili v podobnosti med zunanjščino brežiške nemške šole in šolske stavbe v Pragerskem, v kateri je leta 1912 začela delovati dvorazredna »šulferajnska« šola.

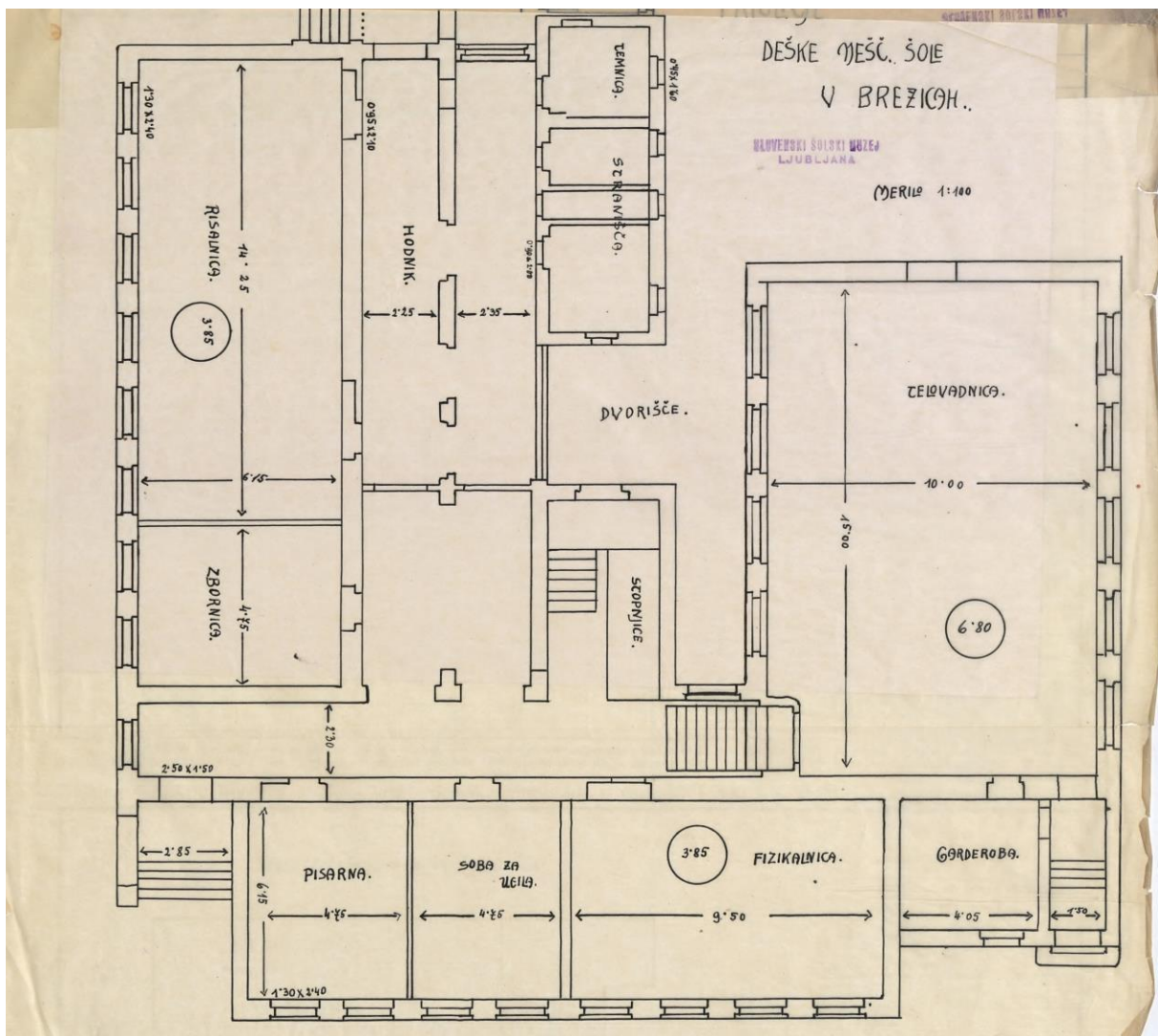

Poslopje »šulferajnske« šole na Pragerskem (izsek razglednice).

Vir: <https://ingoliceva.splet.arnes.si/sola/>

Prvotno razporeditev prostorov v pritlični in nadstropni etaži poslopja stare strgovske šole razodevata načrta iz Šolskega lista, dokumenta iz leta 1929, ki vsebujeta nekatere bistvene podatke o Državni deški meščanski šoli v Brežicah. Vhod na severni strani stavbe je vodil v hodnik vzdolž celotnega zahodnega krila. Na ulični strani sta se nahajali velika risalnica in učiteljska zbornica. V južnem krilu so bili od leve proti desni razporejeni naslednji prostori: pisarna, soba za učila, učilnica z imenom »fizikalnica« in garderoba. Slednja je služila uporabnikom prostorne telovadnice, ki je obsegala celotno vzhodno krilo stavbe. Vanjo se je dalo priti s šolskega hodnika ali pa skozi samostojen vhod na južni strani stavbe. V prostor dimenzij 15 krat 10 metrov in z višino 8,6 metra je svetloba vstopala skozi široka okna, nanizana pod stropom vzdolž zahodne in

vzhodne stene. V pritličju ob glavnem vhodu je nekaj prostora zasedala še fotografska temnica ter ločena stranišča za učitelje, dijakinje in dijake.

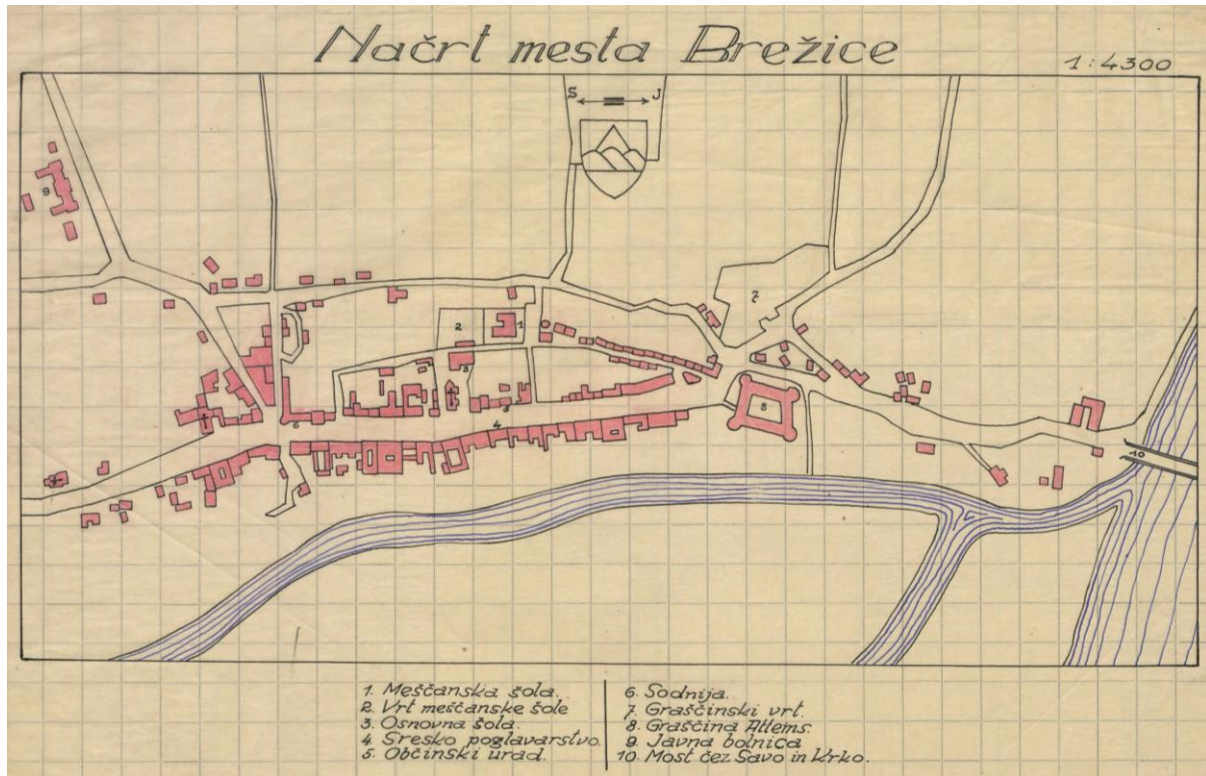
Tloris pritličja meščanske šole.

Vir: Šolski list (1929), Državna mešana narodna šola v Brežicah, str. 3.

Pritličje in prvo nadstropje je povezovalo dvoramno stopnišče. Večino površine nadstropja so zasedale štiri učilnice. Dve sta se nahajali v južnem krilu, drugi dve, malenkost večji, v zahodnem krilu te obsežne in solidno grajene stavbe. Hodnik je tekel vzdolž dvoriščne strani in je povezoval učilnice z ločenimi toaletnimi prostori, pa tudi s teraso nasproti telovadnice.

Prvotni tloris stavbe je bil v preteklosti večkrat spremenjen. V povojnem času je bil za potrebe večje učilnice in kabineta zgrajen prizidek v jugozahodnem delu stavbe, novejšega datuma pa sta bili prizidek k telovadnici in nadkrito vhodno stopnišče. K prvotni zasnovi stavbe je bil dodan tudi prizidek z ravno streho levo od glavnega vhoda. Večina sekundarnih in neustrezno oblikovanih prizidkov je bila v letu 2008 v soglasju s pristojnim konservatorjem Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije odstranjenih.

tudi prihodnost tega dela slovenske zemlje ter da je nespameten, kdor bo nasprotoval zmagovitemu pohodu nemštva. Toda svetovni spopad, ki se ga je zaradi nevidenih razsežnosti in tektonskih posledic prijelo ime vélika vojna, je brežiško nemško šolo zgolj pet let po odprtju postavil v službo popolnoma sloveniziranemu šolstvu pod okriljem prve jugoslovanske države.

Načrt mesta Brežice, 1929.

Vir: Šolski list (1929), Državna mešana narodna šola v Brežicah, str. 6.

Franz Hausmann je v zborniku *Südsteiermark*, ki je luč sveta ugledal v Gradcu leta 1925, izgradnjo stavbe nemške šole postavil v kontekst modernizacije Brežic v letih pred in med 1. svetovno vojno. Pri tem se ni izognil za avstrijske Nemce značilnemu pokroviteljskemu odnosu do Slovencev: »Potem ko so se Brežice do preloma stoletja razvijale le počasi, so v zadnjih dveh desetletjih doživele hitrejši razvoj. Brod, ki je do tedaj izključno omogočal promet čez Savo, je v letu 1906 zamenjal 524 metrov dolg most, ki z železnima lokoma v enem zamahu premošča Savo in Krko ter kot betonski most prečka vmesno prelivno območje. Predstavljal je tretji najdaljši most v nekdanji Avstriji. V prvem letu vojne je mesto pridobilo električno razsvetljavo in vodovod. V ta namen je bil zgrajen 47 m visok Vodovodni stolp z videzom mestnega stolpa, ki je takó posrečeno umeščen v vrzel med hišami nad mestnim obzidjem, da je vtis mestnega stolpa povsem naraven. Enako dobro učinkuje tudi poleg stoječe poslopje nemške šole iz leta 1913. Najbolj izstopajoča stavba novejšega časa pa je Nemški dom [Deutsches Heim], ki jo je leta 1904 zgradil arhitekt [Julius] Kubik v t. i. nürnberškem slogu. Nadaljnji gradbeni razvoj in širitev mesta sta bili v pripravi. Potem je izbruhnila vojna in 29. januarja 1917 je izjemno silovit potres najbolj prizadel Brežice. Obnovitvena dela

so bila ciljno vodena do te mere, da je bilo mesto kljub težavam vojnega časa leto in tri četrti pozneje, do prevrata ob Vseh svetih leta 1918, skoraj v celoti obnovljeno. V stanju, boljšem kot kadarkoli prej, je bilo predano slovenski upravi. To je morda največje nemško kulturno dejanje, ki je bilo kdaj storjeno v Brežicah in za to dejanje morajo biti prebivalci Brežic obeh narodnosti za vso prihodnost hvaležni nemškim moškim, v katerih rokah je bila tedaj uprava mesta, in nemškemu zaledju, ki je posredovalo pomoč.«

Poslopje stare trgovske šole (za Vodovodnim stolpom) se je skladno vklapljal v mestno jedro Brežic.

Vir:

<https://www.facebook.com/ZgodovinaPosavja/photos/a.433758643437587/1906543902825713/?type=3&theater>

Zgornji zapis lahko dopolnimo s predvidevanjem, da je nemška, ali pravilneje, nemškutarska uprava Brežic želela mestu zavestno nadeti nemški videz s pomočjo arhitekture nekaterih vidnejših stavb. Arhitekturna govorica Nemškega doma in Vodovodnega stolpa, posnemajoča stavbni slog nemške renesanse, je posredovala nedvoumno sporočilo o nemškem značaju mesta in prevladi nemške zavesti pri pomembnem delu njegovih prebivalcev. Zdi se, da lahko k navedenima stavbama prištejemo tudi poslopje Nemške šole. Njen arhitekturni okras je bil resda slogovno nevtralen, a je z mogočnim videzom in naprednim konceptom izražalo vrednote, s katerimi so se istovetili in ponašali Nemci ter njihovi oboževalci nemškutarji. Vse tri omenjene stavbe so zrasle na temeljih srednjeveškega mestnega obzidja, kar je podčrtalo

simbolično vlogo Brežic kot utrdbe nemškega jezika in zavesti ter obenem osamljenega otoka nemštva v popolnoma slovenski okolici.

MEŠČANSKA ŠOLA

Slovenski narod je ob koncu 1. svetovne vojne izstopil iz večstoletnega avstrijskega državnega okvira in se z vključitvijo v državo južnih Slovanov podal »v zarje Vidove«. Ob prevratu leta 1918 je 1. novembra mestna uprava v Brežicah prešla v slovenske roke. Konec nemške dominacije v mestu je označila slovenska trobojnica nad Nemškim domom. Nova oblast, ki je bila sedaj v celoti v rokah Slovencev, je temeljito predrugačila šolske razmere. Najpomembnejši ukrep je predstavljala popolna slovenizacija pouka, pospremljena s prepovedjo delovanja Schulvereina in poddržavljenjem njegovega premoženja. V tem kontekstu stopi na prizorišče zgodovine meščanska šola v Brežicah. Ta je zaživela na pobudo nekaterih trgovcev in obrtnikov v šolskem letu 1921/22. Streho je dobila v poslopju, kjer je prej delovala ukinjena nemška osnovna šola.

Predhodnica brežiške meščanske šole je bila Obrtna nadaljevalna šola v Brežicah (Gewerblichen Fortbildungsschule in Rann), ki je zaživela leta 1910. Porodila jo je skrb zaradi pomanjkljive izobrazbe brežiških obrtnikov in trgovcev ter njeni škodljivosti v času napredujoče industrijske konkurence. V dvoletni šoli so se šolali vajenci različnih strok, ki so sočasno osvajali praktično znanje v obrtnih delavnicah brežiških mojstrov. Pred 1. svetovno vojno so na tej šoli poučevali naslednje predmete: geometrija in projekcija, geometrijsko in projekcijsko risanje, prostoročno risanje, poslovna korespondenca in obrtno računstvo, ocenjevali pa so tudi šolski obisk in vedenje. V drugem letniku pouka so bili v predmetniku tudi strokovno risanje, obrtno knjigovodstvo, trgovska korespondenca in splošni poslovni prepisi. Poučevali so isti učitelji kot v nemški ljudski (osnovni) šoli; po izgradnji namenske stavbe brežiške nemške šole se je vanjo vselila tudi obrtna nadaljevalna šola.

Meščanska šola kot splošnoizobraževalna strokovno usmerjena šola se je na Slovenskem pojavila v času Avstro-Ogrske. Osnovnošolski zakon iz leta 1869 je uvedel dve vrsti osnovnih šol: splošne ljudske šole in meščanske šole. Zadnja, kljub imenu, ni bila namenjena zgolj meščanskim otrokom, marveč širšim slojem prebivalstva. Otroci so običajno vanjo vstopali po končani petletni ljudski osnovni šoli, saj je pouk na meščanski šoli zajemal le zadnje tri razrede osnovne šole. Njen namen je bil podajanje širšega praktičnega znanja v višjih razredih osnovne šole ter učencem omogočiti prehod na strokovne srednje šole. V Posavju je meščanska šola z nemškim učnim jezikom od leta 1877 naprej delovala v Krškem.

Meščanska šola se je pri nas dokončno uveljavila in razmahnila v jugoslovanski državi. Tako kot v času stare Avstrije je prvenstveno služila izobraževanju bodočih obrtnikov in trgovcev. Meščanske šole so bile sprva trirazredne, dokler niso v šolskem letu 1923/24 dodali četrty razred. Absolventi meščanskih šol so šolanje lahko nadaljevali na srednjih strokovnih šolah in na učiteljišču, medtem ko prestop v višje razrede gimnazije ni bil mogoč. Ta tip šol so sprva prištevali k osnovnim šolam, leta 1934 pa so jih uvrstili med srednje šole. Glede na potrebe šolskega okraja so se delile v/na različne smeri. Glavne smeri meščanske šole so bile: kmetijska, obrtno-industrijska, trgovska in gospodinjstva. Glede na družbeno-gospodarske značilnosti Brežic z okolico je bila meščanska šola v Brežicah kmetijsko-obrtno usmeritve.

Pouk na meščanski šoli je najprej trajal tri, kasneje štiri leta, in je bil po programu močno podoben pouku na običajnih gimnazijah. Poleg tega so bili učenci deležni pouka iz trgovske aritmetike, prostega in geometrijskega risanja, knjigovodstva, lepopisa, strojepisja, ročnih spretnosti, gospodinjstva, higiene in kmetijstva ter celo solo in zborovskega petja. Učenci so jo na koncu šolanja zapustili s solidnim znanjem bodisi za prehod v poklicno življenje bodisi za nadaljnje izobraževanje.

Meščanska šola v stari Jugoslaviji še zdaleč ni bila namenjena zgolj otrokom meščanskih družin. Bila je namenjena sposobnejšim učencem iz srednjih ali nižjih socialnih slojev (trgovskega, obrtnega, delavskega ali kmečkega), ki so se hoteli posvetiti praktičnim poklicem, pri tem pa potrebovali nekoliko višjo in obširnejšo izobrazbo. Tisti, ki so končali meščansko šolo, so lahko izobraževanje nadaljevali na raznih strokovnih šolah: na srednji kmetijski ali tehnični šoli, trgovski šoli, učiteljišču ipd. Po letu 1945 so bile meščanske šole preobražene v nižje gimnazije.

V prvi razred meščanske šole so se smeli vpisati učenci, ki so z dobrim uspehom dovršili prve štiri razrede osnovne šole in niso bili starejši od 14 let; učenci so se poslej imenovali dijaki. V višje letnike so bili sprejeti dijaki, ki so uspešno dokončali predhodni razred meščanske šole in za vstop v drugi razred niso bili starejši od 15 let, za tretji razred ne starejši od 16 let in za četrti razred ne starejši od 17 let. Pri vpisovanju so bili dijaki dolžni predložiti zadnje šolsko izpričevalo, krstni list in potrdilo davčnih oblasti. Kdor se je iz meščanske šole izpisal, preden je dokončal obvezno osemletno šolanje, se je moral za ta čas vrniti v »narodno« osnovno šolo.

Meščanska šola v Brežicah je bila ustanovljena z odlokom višjega šolskega sveta v Ljubljani dne 27. septembra 1921, svoja vrata pa je učencem odprla 17. oktobra tega leta. S šolskim letom 1934/35 se je šola preimenovala v Državno deško meščansko šolo v Brežicah, leta 1935 pa v Državno meščansko šolo dr. Radoslava Razlaga Brežice. Meščanska šola je delovala do napada sil osi na Kraljevo Jugoslavijo 6. aprila 1941.

V šolskem letu 1921/22 se je odprl prvi razred s paralelko oz. »vzporednico«. V šolskem letu 1924/25 so dijaki prvič sedli v klopi zadnjega, četrtega letnika. Največ otrok je bilo vpisanih iz občin Brežice, Cerklje, Dobova in Čatež. Čeprav je meščanska šola vsaj po nazivu bila državna, je bila po veljavni zakonodaji stroške vzdrževanja, gradnje, prezidav, popravil, obnov in prezidav dolžna kriti »šolska občina«, ki so jo sestavljale upravne občine v mejah šolskega okoliša. V primeru brežiške meščanske šole so to bile občine Bizeljsko, Brežice-mesto, Brežice-okolica, Cerklje, Čatež, Dobova in Kapele. Naštete občine so v določenih deležih prispevale za šolske potrebščine, brežiška mestna občina pa je v celoti krila stroške vzdrževanja šolskega poslopja. Šola je bila leta 1929 oblastem v Ljubljani predstavljena kot v »prav dobrem stanju«, desetletje kasneje pa se je že pokazala potreba po prvi večji obnovi.

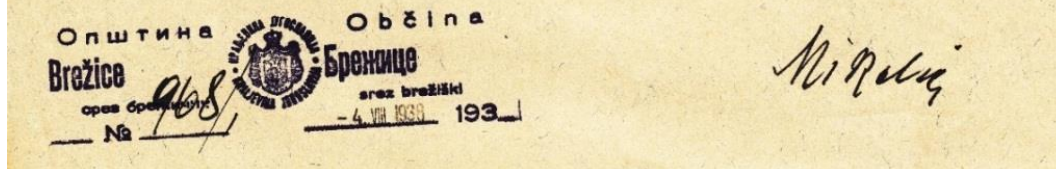
Z A P I S N I K

sestavljjen dne 4.8.1938 v občinskem uradu v Brežicah.

Zglasi g. Mikulič, ravnatelj meščanske šole ter izjavi:

V poslopju meščanske šole je nujno potrebno, da se postavi po razredih nov pod in nove peči. Ker je še samo en mesec časa do pričetka šole prosim, da se navedena popravila takoj izvrše. Da bi pa občina ne bila v enem letu preveč obremenjena naj se izvršijo navedena dela letos v dveh razredih, prihodnje leto pa v ostalih. Pripominjam, da so podi in peči še isti, kakor ob postavitvi stavbe, t. j. 25 let.

pr. pr.

Zapisnik o prošnji za nujna obnovitvena dela v meščanski šoli, 1938.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Prispevki »šolske občine« niso pokrili vseh tekočih stroškov delovanja šole, zato so za šolanje starši šolski upravi šolnino plačevali v gotovini. Znesek je bil določen po davku, zato so učenci predložili potrdilo pristojnega davčnega organa o višini neposrednega letnega davka roditeljev. Za učence, katerih starši so imeli več otrok v šoli, se je poravnalo za prvega otroka popolno, za ostale otroke polovično šolnino. Plačevanja šolnine je bil oproščen učenec, čigar starši so (v drugi polovici tridesetih let) plačali manj kot 800 dinarjev neposrednega davka na leto. Višina šolnine za meščanske šole se je določala progresivno in je naraščala skupaj z zneskom neposrednega davka.

Viri o delovanju brežiške meščanske šole so redki in povečini skopi z informacijami. Šolska dokumentacija in šolske kronike niso ohranjene oziroma niso zajete v arhivske popise. Posebej redki so viri iz prvega desetletja delovanje šole. Iz publikacije *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji* iz leta 1923 izvemo, da je tega leta brežiška meščanska šola premogla en razred s paralelko (»vzporednico«). »Meščanskošolskemu« ravnatelju so družbo delale še tri učiteljice. Enajst let pozneje je Državna deška meščanska šola v Brežicah premogla 4 oddelke. Sodeč po imenu je bila namenjena zgolj dečkom. Na njej je bilo polno zaposlenih pet oseb, ravnatelj, trije učitelji, ki so jim bili za pomoč dodeljeni trije učitelji iz brežiške »državne mešane narodne« šole, tj. osnovne šole, ter frančiškan v vlogi kateheta. Brežiška meščanska šola je bila tedaj opredeljena kot »obrtno nadaljevalna in trgovsko nadaljevalna šola«.

Čeprav z nazivom »deška« meščanska šola, so se nanjo najpozneje v sredini dvajsetih let mogla vpisati tudi dekleta. *Zakon o meščanskih šolah* iz leta 1931 je namreč določal, da so meščanske šole lahko deške, dekliške ali mešane – »za skupno šolanje učencev in učenk v krajih, kjer jih iz tehničnih vzrokov ni mogoče ločiti«. V brežiški meščanski šoli so bile deklice, glede na ohranjena letna šolska poročila – *Izvestja*, po učnem uspehu enakovredne dečkom ali od njih celo boljše. Po možnosti so paralelke ločevali po spolu, kar pa v Brežicah zaradi osipa v zadnjih dveh letnikih ni bilo več mogoče, zato sta zadnja dva razreda postala mešana, tj. fantovsko-dekliška.

Učno in disciplinsko vzdušje v brežiški meščanski šoli razodevajo Disciplinska pravila za učence meščanskih šol, objavljena v publikaciji *Dijaška knjižica za meščanske šole* iz leta 1928. Navajamo jih v celoti:

1. Učenci se morajo vesti v šoli in izven nje tako, kakor se spodobi dobro vzgojeni mladini, ter se izogibati vsemu, kar bi škodovalo njihovem ugledu, zdravju in dijaškemu dostojanstvu. Starejši učenci morajo s tem z dobrim zgledom prednjačiti mlajšim.
2. Učenci morajo biti iskreni in pošteni, s tovariši družni, proti predstojnikom skromni, pazljivi in poslušni, seveda pa do vsakogar tudi vljudni. One, ki so mlajši od njih, naj čuvajo in poučujejo. Laganje, pretvarjanje in neiskrenost se učencem ne spodobi.
3. Učencem je prepovedano rabiti psovke in sramotilne besede.
4. Učenci morajo vedno opravljati predpisane verske dolžnosti. Sodelovanje pri verozakonskih dejanjih, svečanostih in vajah, razen o državnih praznikih in svečanostih, smejo biti oproščeni le oni, katerih roditelji ali varuhi to pismeno zahtevajo od šolske uprave. Če se verska dela ne vrše v kraju, kjer je šola, učenci niso dolžni sodelovati.
5. Učenci pozdravljajo učitelje in druge znane višje osebnosti tako, da se odkrijejo, ali pa, če so gologlavi, s priklonom, učenke pa le s priklonom.
6. Učenec mora vedno imeti pri sebi svojo dijaško knjižico ter jo na zahtevo vsakega oblastva pokazati, da se legitimira.
7. Za vzdrževanje reda v učilnicah skrbe reditelji. Njihove dolžnosti so le-te:
 - pazijo na čistočo v učilnici
 - skrbe, da so vse šolske potrebščine vedno na svojem mestu in v redu
 - skrbe za zračenje učilnice med odmorom
 - opravljajo molitev pred začetkom in na koncu pouka
 - javljajo izostale učence
 - izvršujejo tudi druge naredbe šolskega oblastva, ki so v zvezi z izpolnjevanjem označenih nalog.

Dijaki brežiške meščanske šole s profesorji, 1925.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

8. Učencem je prepovedano, da bi se podili po učilnicah in hodnikih, kričali in motili red, čistočo in mir.
9. Učencem je prepovedano, da bi se zbirali v večje gručice po ulicah in javnih krajih in delali nered.
10. Prepovedano je hoditi po ulicah pozimi po 18. uri, poleti pa po 21. uri, razen ob nujni potrebi, ki jo mora učenec dokazati z očetovim ali varuhovim potrdilom.
11. Kazni, s katerimi se smejo učenci kaznovati:
 - zapor ob praznikih od 2 do 4 ure in sicer pod nadzorstvom učiteljev, ki jih po dogovoru določi ravnatelj
 - izključitev iz vseh istovrstnih zavodov v istem kraju za tisto šolsko leto ali za več šolskih let
 - izgon iz vseh istovrstnih šol v kraljevini
 - izgon iz vseh meščanskih šol s predlogom, naj jih izžene ministrstvo za prosveto iz vseh srednjih in strokovnih šol v kraljevini
12. Z opominom sme kaznovati učence vsak učitelj, prav tako sme odrediti pridržbo po pouku vsak učitelj v svoji uri.
13. Celotni učiteljski zbor sme odpustiti iz šole tudi vsakega učenca, ki dobi na koncu 2. trimesečja nezadostne ocene iz polovice obveznih predmetov. Za ponavljalce se sme to storiti že na koncu 1. trimesečja. Odpuščeni učenec sme na koncu šolskega leta opraviti razredni izpit iz vseh predmetov. Ta kazen se vpiše v vpisnico in v dijaško knjižico.

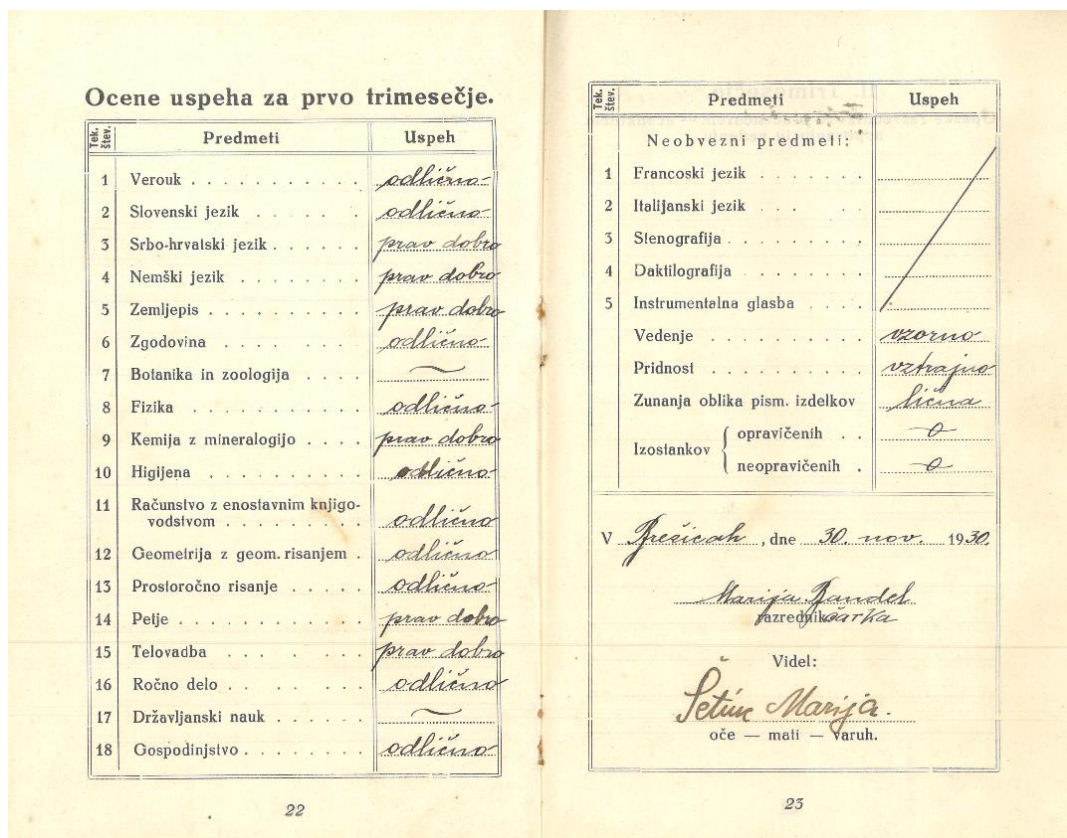
Meščanska šola v Brežicah, ok. 1935.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Notranja naslovnice *Knjižice o uspehu in vedenju* učenke brežiške meščanske šole Marije Šetinc za šolsko leto 1930/31.

Hrani: Knjižnica Brežice.

Šolski uspeh učenke brežiške meščanske šole Marije Šetinc v prvem trimesečju šolskega leta 1930/31 iz Knjižice o uspehu in vedenju.

Hrani: Knjižnica Brežice.

Zakon o meščanskih šolah je dopuščal, da sme šola poleg imena kraja imeti tudi ime »kakšnega našega priznanega zgodovinskega velikana«. To odredi minister za prosveto. Po odredbi beograjskega Ministrstva za prosveto z dne 15. maja 1935 je brežiška meščanska šola ime dobila po dr. Radoslavu Razlagu (1826–1880), slovenskemu pravniku, pisatelju, pesniku in politiku. Leta 1862 je bil imenovan za odvetnika v Brežicah, kjer je do preselitve v Ljubljano leta 1869 kot velik domoljub dejavno podpiral jezikovne pravice in zahteve Slovencev. Četudi Štajercu se mu je uspelo zavihetiti na funkcijo deželnega glavarja Kranjske. V Brežicah je preživel zadnja tri leta življenja, tu umrl in bil pokopan. Brežiški narodnozavedni meščani so oskrbovali njegov grob na starem brežiškem pokopališču (zdaj športni stadion), kjer mu je v spomin še v tridesetih letih na praznik vseh svetih zapelo pevsko društvo Vrbenica. Njegov grob na starem pokopališču so dan pred praznikom osnažili in z domačim cvetjem okrasili brežiški šolarji, med njimi učenci meščanske šole. Nagrobnik Radoslavu Razlagu je stal še nekaj let po 2. svetovni vojni, po ukinitvi pokopališča pa se ni ohranil.

Dr. Radoslav Razlag.

Vir: *Izvestje državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1935-36*, Brežice 1936, str. 3.

Kronika za zadnje predvojno šolsko leto, objavljena v šolski publikaciji *Izvestje državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1939-40*, nazorno odraža družbenopolitične razmere v Kraljevini Jugoslaviji in prilagoditev učnih načrtov ideologiji jugoslovanskega unitarizma. Kroniko v nadaljevanju navajamo v celoti:

Šolsko leto 1939–40 se je pričelo z vpisovanjem učencev, ki je bilo 1., 2. in 3. junija 1939. Vpisanih je bilo 88 dečkov in 77 deklic, skupaj torej 165.

4. in 5. septembra so bili popravni izpiti za šolsko leto 1938/39.

6. septembra, na rojstni dan Nj. Velič. kralja Petra II., se je udeležil učiteljski zbor polnoštevilno sv. maše in potem po nacionalnem čustvovanju sokolske proslave v telovadnici.

9. septembra: začetna služba božja in otvoritvena seja učiteljskega zbora. Učenci dobijo navodila glede obnašanja v šoli in izven nje ter izvedo urnik.

11. septembra: pričetek rednega pouka.

24. septembra: služba božja in predavanje o škofu Antonu Martinu Slomšku.

Meščanska šola v Brežicah na razglednici, odposlani po nemški vojaški pošti leta 1942.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

30. oktobra: proslava Jadranskega dne: pomladka JS [Jadranske straže, op. a.] obeh tukajšnjih šol priredita v telovadnici akademijo in sicer ob 12 ½ uri za našo in ljudsko šolo in ob 20. uri za odrasle.

1. novembra: grob pesnika dr. Radoslava Razlaga osnažijo in okrasijo učenke našega zavoda.

29. novembra (zadnja učna ura): predavanje o izseljencih.

1. decembra: proslava Ujedinjenja: služba božja v župni cerkvi; na šoli pa predavanje, deklamacije in petje drž. himne.

Zvečer sodelujejo učenci, ki so člani Sokola, pri sokolski akademiji v Narodnem domu.

4. decembra: otvoritev drugega oddelka v II. razredu po odl. Ministr. prosvete II. br. 25133. z dne 10. oktobra 1939.

21. decembra popoldne, oziroma 22. decembra dopoldne: skupna šolska spoved in sv. obhajilo.

Od 23. decembra 1939. do 10. januarja 1940.: božični odmor.

19. januarja: predavanje o umetnih gnojilih s kinomatografskimi slikami.

27. januarja: običajna proslava Sv. Save: predavanje, recitacije in pevske točke.

30. januarja: seja učiteljskega zbora ob zaključku I. polletja.

31. januarja: pouka prosto. Razredniki vršijo svoje posle.

1. februarja: zadnjo uro dobijo učenci dijaške knjižice z vpisanimi redi za I. polletje.

4. februarja: Strossmayerjeva proslava: služba božja in predavanje o velikem Jugoslovanu.

V teku tega meseca so zdravniški pregledi vseh učencev v Zdravstvenem domu.

Od 9. do 11. marca: duhovne vaje.

Od 20. do 27. marca: velikonočni odmor.

13. aprila: podmladek JS našega zavoda priredi mladinsko igro s petjem: »Princesa in pastirček« (Pavel Golja) in sicer ob 11. uri za šole, ob 20. uri za odrasle

14. aprila: ponovitev igre za odrasle ob 15. uri.

27. aprila: predavanje s skioptičnimi slikami »O naših izseljencih« ob 11. uri; predaval pč. pater Zakrajšek.

24. maja: predavanje s skioptičnimi slikami »O jetiki« ob 12 ½ uri; predaval g. dr. Josip Peček.

25. maja: Majniški izlet za ves zavod na Lisco.

31. maja: zaključek šolskega leta za IV. razred.

11. junija popoldne, oziroma 12. junija dopoldne: skupna šolska spoved in sv. obhajilo

12. junija: popravni izpit za IV. razred.

Od 15. do 20. junija: završni izpiti.

16. junija: razstava ročnih del.

28. junija: Vidovdanska proslava: služba božja v župni cerkvi, po tem na šoli predavanje, deklamacije, recitacije in pevske točke. — Učenci dobijo izpričevala.

Tekom šolskega leta je bilo v vsakem razredu po 6 sej razrednih učiteljskih zborov. Pri mesečnih strokovnih sejah so se razvijale stvarne in poučne debate o načinu poučevanja raznih predmetov. Vsi nastavniki so imeli vsaj po en vzorni nastop v polletju.

Od decembra do aprila so dobivali revnejši učenci in učenke mleko v dopoldanskem odmoru.

22 učencev je bilo za božič obdarovanih z obleko, oziroma obutvijo po RK [Rdečem križu, op. a.].

Meščansko šolo v Brežicah je v šolskem letu 1939/40 obiskovalo 164 učencev in učenk. Sedeli so za klopmi v dveh oddelkih prvega in drugega razreda in v enem oddelku zadnjih dveh razredov. O zahtevnosti šole dovolj pove podatek, da je tega leta bilo v vseh šestih razredih odličnih 11 učencev in da je k popravnem izpitu pristopilo 39 učencev. Povedno je tudi razmerje med številom učencev prvega in zadnjega letnika: prvih je bilo 65, zadnjih 22. Na šoli je bilo zaposlenih 11 učiteljev. K njim je bil prištet tudi brežiški župnik, ki je učil verouk »z moralnimi nauki« v vseh razredih, tedensko skupaj 12 šolskih ur.

Redovanje učencev

ob koncu šolskega leta 1939-40.

I. a razred

40 učencev

Razrednica: mešč. šol. učiteljica gđ. Nevenka Drinovac

Odlična:

1. Erhan Vinko	2. Šepec Alojz

Prav dobri:

1. Cizelj Franc	10. Mustar Vinko
2. Ferlan Jožef	11. Omerzo Ivan
3. Gabrič Ivan	12. Peteljnc Ivan
4. Hribar Leopold	13. Tomše Valentin
5. Kežman Vladimír	14. Videnič Viljem
6. Kolar Ivan	15. Vidmar Ivan
7. Krulc Janez	16. Vučajnk Janez
8. Kržan Ivan	17. Zlobko Zdravko
9. Mustar Alojz	18. Zorko Milan

Dobri:

1. Antončič Ivan	6. Dušič Ivan
2. Balon Franc	7. Lovše Ladislav
3. Baškovič Alfonz	8. Požar Franc
4. Bogovič Alojz	9. Rožič Boris
5. Danko Marjan	10. Žibert Vinko

S popravnim izpitom:

1. Cetin Anton (ra.)	4. Halozar Milan (ne.)
2. Čučer Vincenc (ne.)	5. Jambrovič Franc (sh. ne.)
3. Gorišek Milan (ra.)	6. Krošl Jože (ra.)
7. Kunej Jože (ra. ne.)	

Slabi:

1. Sumrek Jože	2. Vehle Milan
3. Zokalj Franc	

I. b razred

25 učenk

Razrednica: mešč. šol. učiteljica gđ. Slava Žic

Odlični:

1. Lopatič Ferdinanda	2. Molan Ana

Učni (ne)uspehi vseh dijakov meščanske šole so bili objavljeni v vsakoletni publikaciji.

Vir: *Izvestje državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1939-40*, Brežice 1940, str. 10.

»Završni izpit«, s katerim se je zaključilo izobraževanje na meščanski šoli, soroden gimnazijski maturi, je potekal med 15. in 20. junijem 1940. Vseh 19 dijakov (trije najboljši so bili oproščeni izpita) so položili izpit, in sicer z odličnim (2), prav dobrim (14) in dobrim (3) uspehom. Obetavno prihodnost teh učencev je prekinila vihra 2. svetovne vojne, ki je Jugoslavijo dosegla aprila naslednje leto. Znana so imena 14 mladih, ki so obiskovali to šolo in so izgubili življenje kot žrtev okupatorja (najstarejša med njimi, Fanika Tiler, ob smrti leta 1945 še ni dopolnila 23 let).

V navedenem šolskem letu so na šoli vednost črpali iz učbenikov za verouk, slovenski jezik, srbohrvaški jezik, nemški jezik, zemljepis, zgodovino, prirodopis, fiziko, kemijo, higieno, računstvo in geometrijo.

Popis inventarja šolske knjižnice in učil je razkril, da je učiteljska knjižnica na predvečer 2. svetovne vojne štela 625 knjig in revij. Knjižnica za učence je obsegala 494 knjig in revij, in sicer: 343 slovenskih, 50 srbohrvaških in 101 nemško. Knjižnica za revne učence je premogla 448 učnih knjig in 64 atlantov.

Šolskemu pouku so služile zbirke posameznih predmetov. Tako je zbirka za zemljepis in zgodovino vsebovala 14 zemljepisnih in zgodovinskih zemljevidov, 21 zgodovinskih slik, 2 globusa, telurij in 60 skioptičnih slik ter napravo skioptikon. Prirodopisna zbirka je od živalstva premogla 52 nagačenih živali, 5 v alkoholu, 8 suhih preparatov, 16 škatel metuljev in hroščev ter 48 stenskih slik. Svet rastlinstva je bil skromneje zastopan s 34 plodovi in rastlinami ter 15 stenskimi slikami. Učitelji matematike in opisne geometrije so mogli za ponazoritev učne snovi poseči po 27 modelih iz železa, žice in lepenke. Še večjo izbiro je nudila fizikalna zbirka s 6 stenskimi slikami in tablicami, 24 stereoskopskimi slikami in 92 aparati. Kemijska zbirka je štela 58 kemikalij, 56 stenskih slik, 48 steklenic in več kosov laboratorijskega orodja. Šola se je ponašala še z zbirko za prostoročno risanje s 138 raznimi modeli, zbirko za deška ročna dela s 54 kosi orodja in dvema skobeljnikoma, zbirko za ženska ročna dela z enim šivalnim strojem in štirimi zvezki vzorcev narodnih vezenin. Seznam je zaokročila zbirka za pevski pouk, med katerim je bilo mogoče glasbo izvabiti iz klavirja in dveh gosli.

V obravnavani publikaciji je posebno zanimiv razdelek Telesna vzgoja in dijaške organizacije. Iz njega izvemo, da je bila telovadnica občinska last, telovadno orodje pa deloma last brežiških Sokolov. Meščanska šola je telovadnico uporabljala skupaj s Sokoli in štirirazredno ljudsko šolo. Za telesno vzgojo je šola premogla drog, šest plezal, dve lestvi in nizko bradljo. Ostalo orodje (dve bradlji, kroga, konj, koza, miza in gred) je bilo last Sokola, ki pa ga je šoli dajal na razpolago. Leta 1938 se je v Brežicah ustanovil športni klub, pri katerem so lahko sodelovali tudi učenci meščanske šole. Tisti čas so na šoli gojili odbojko, štafetni tek in nogomet. Slednjega so igrali na sejmišču, ker planiranje sokolskega telovadišča (danes mestni stadion) še ni bilo zaključeno. Pri Sokolskem naraščaju je telovadilo 17 dečkov in 10 deklic. Podmladek Rdečega križa je imel kar 111 članov. V podmladek Jadranske straže, državne organizacije, ki je poudarjala pomorski značaj jugoslovanske države, je bilo včlanjenih 65 učencev. Njihov vsakoletni podvig je bila proslava Jadranskega dne 30. oktobra, s katero so budili zavest o krivičnosti rapalske meje s Kraljevino Italijo.

Najbrž so se, bolj kot šolske proslave, učencem v spomin zapisale tako imenovane Poučne ekskurzije. V šolskem letu 1939/40 so si učenci v Zagrebu ogledali zoološki in botanični vrt, muzeje in druge ustanove, bili so na Bledu, si ogledali Prešernov dom na Vrbi, obiskali Ljubljano itd. Na botaničnih ekskurzijah v bližnjo okolico so učenci pod strokovnim vodstvom opazovali »kulturne rastline«. Dne 25. maja je bil skupen majniški izlet na Lisco. Zgovorno je spremljajoče pojasnilo, iz katerega med drugim izvemo, da so si stroške teh službeno obveznih ekskurzij učitelji morali poravnati iz lastnega žepa: »Poučni izleti so za učence obvezni in da se morajo vršiti po zakonu. Ti izleti niso za učiteljstvo niti zabava niti razvedrilo, temveč imajo učitelji, kot nadzorni organi, veliko odgovornost, katere se povsem zavedajo ter imajo pri tem še znatne stroške, ki jih jim nihče ne povrne. Ponovno opozarjamo, da so poučne ekskurzije določene po zakonu in zato obvezne, kakor za učiteljstvo, tako tudi za učence.«

Nič manj niso zgovorni naslovi slovenskih šolskih nalog; ti med drugim odražajo vrednote, ki jih je čislal predvojni čas in zagovarjala takratna šola: »V 3. razredu: 1. Jesen (prosto). 2. Kralj Matjaž in Alenčica (po narodni pesmi). 3. Kako je zjutraj pri nas doma (prosto). 4. Čaša nesmrtnosti (po pesmi). 5. Zimsko veselje (prosto). 6. Za staro pravdo (po berilu). 7. Velika noč (prosto). 8. Slaba vest (prosto). 9. Na majniškem izletu (prosto). V 4. razredu: 1. O lepi knjigi (prosto). 2. Ajdovski gradec (po Prešernu). 3. Prijateljica (prosto). 4. Za kruhom (prosto). 5. Prosim vbogai me! (prosto). 6. Kdaj bo vendar zvonilo! (prosto). 7. a) Anka (po pesmi), b) Njegovo polje. 8. V nedeljo smo igrali (prosto).«

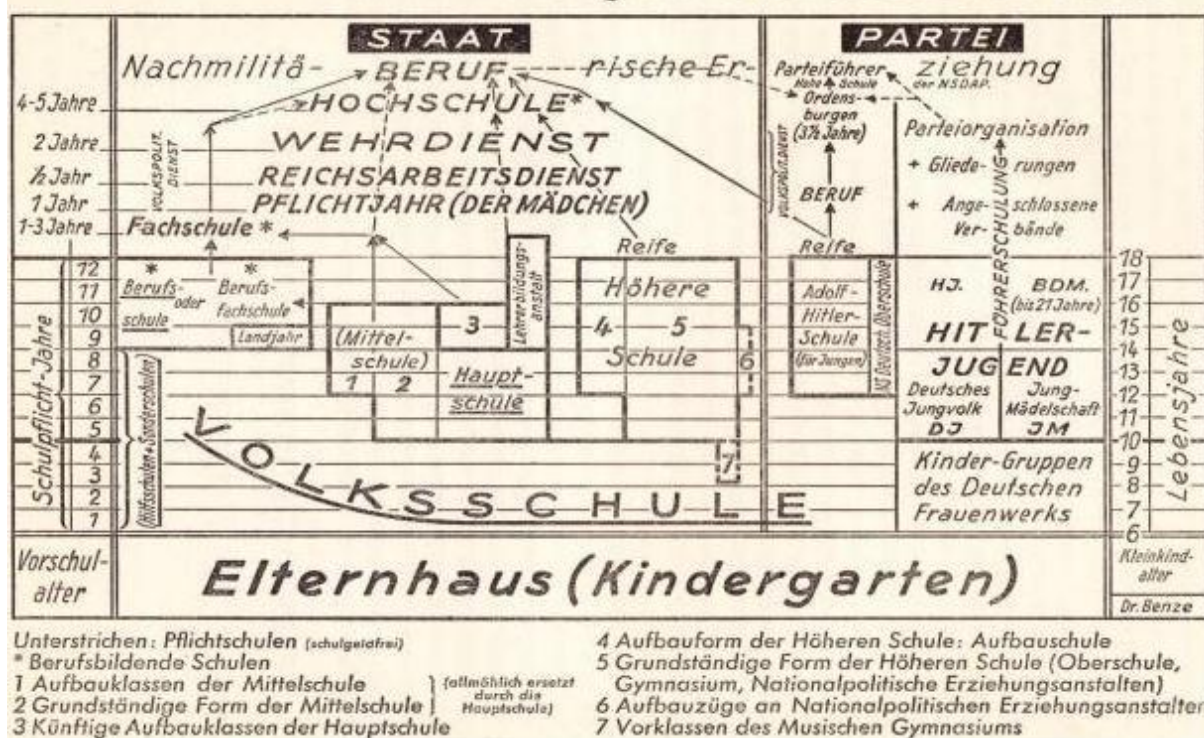
Kakor se nam zdi oddaljen svet vrednot in tegob izpred osemdeset in več let, tako moderno deluje pobuda, imenovana Zajednica doma in šole. Po ukazu kraljeve banske uprave Dravske banovine se je leta 1934 za brežiško meščansko šolo osnovalo društvo Zajednica doma in šole. Njegov namen je bil vzpostaviti čim tesnejšo vez med starši in učitelji: »Medsebojno obveščanje naj privede roditelje in nastavnike do enotnega postopanja pri vzgoji učencev doma in v šoli. Starši imajo možnost spoznavati težavno delo učiteljstva in lahko sodelujejo pri raznih vzgojnih vprašanjih, nastavniki pa imajo priliko, da natančneje spoznavajo socialne prilike, v katerih živijo učenci in domačo vzgojo učencev. Zato se naj vršijo roditeljski sestanki s predavanji, zlasti pa s stvarnimi debatami, ki naj koristijo staršem in nastavnikom, ker bodo drugega bližje spoznavali in razumevali.« Skupni sestanki bi se morali odviti večkrat v šolskem letu: »Učiteljstvo si želi ozkih stikov z roditelji, ker temelji le v zajemnem delu uspešen napredek in primerna vzgoja mladine.« Pobuda je bila najbrž pred svojim časom, saj iz šolske publikacije izvemo, da je bil odziv nanjo s strani staršev zelo slab.

GLAVNA ŠOLA

Aprila 1941 je v stavbi brežiške meščanske šole zopet zavladovala nemščina. Vanjo je nemški okupator vselil novoustanovljeno štiriletno glavno šolo (Hauptschule). Uradni naziv brežiške glavne šole se je glasil Glavna šola za dečke in deklice v Brežicah (Hauptschule für Junge und Mädchen in Rann/Save). Šola je imela 5 razredov. V prvem letu okupacije sta poleg nje v okrožju Brežice delovali še glavni šoli v Krškem z 8 razredi in na Senovem s 4 razredi.

Koncept glavne šole izhaja iz medvojne Avstrije, kjer je obstajala od leta 1927. Po anšlusu (nasilni priključitvi Avstrije nacistični Nemčiji leta 1938) je bil ta tip šole na celotnem teritoriju nemške države uveden z začetkom šolskega leta 1942/43. V nacistični dobi je bila glavna šola namenjena zagotavljanju izobrazbe posebej nadarjenim osnovnošolcem. Vanjo se je bilo mogoče vpisati po opravljenem 4. razredu oz. dopolnjenem 10. letu starosti. Šola je dijake učno in vzgojno usposabljalna na vstop v poklicno življenje. Glavna šola je bila po pomenu in namenu umeščena med osnovno šolo (Volkschule) in višjimi šolami (Höheren Schulen) oz. gimnazijami. Po zamisli snovalcev izobraževalnega sistema v Tretjem rajhu je uspešen zaključek šolanja dijakom preko dveh nadaljevalnih razredov odpiral pot do izobraževanja na tehniških šolah (Fachschulen) in višjih poklicnih šolah (Berufsbildende Schulen). Pogoji za sprejem na glavno šolo so bili soliden učni uspeh, predvsem pri nemščini in aritmetiki, izkazana sposobnost samostojnega mišljenja, vztrajna želja po učenju in značajska ustreznost. Iz navedenega je razvidno, da je glavna šola v Brežicah v novih razmerah, vendar v istih prostorih, nadaljevala poslanstvo predvojne meščanske šole.

Der Aufbau der Erziehung im Großdeutschen Reich

Struktura izobraževalnega sistema v Tretjem rajhu.

Vir: Gerd Loibnegger, *Deutschunterricht im Nationalsozialismus: Diplomarbeit*, Graz 2016, str. 14.

Vpogled v delovanje glavne šole v Brežicah nam daje šolsko spričevalo, ki je bilo last Antona Gerjeviča iz Šentlenarta pri Brežicah, rojenega leta 1931. V šolskem letu 1942/43, v katrem je bilo izdano omenjeno spričevalo, je obiskoval prvi razred glavne šole. Iz dokumenta je razvidno, da je obravnavana šola sodila pod civilno upravo okupacijske enote Spodnja Štajerska. Šolsko leto se je delilo na dve polletji. V obeh so se v prvem razredu poučevali naslednji predmeti: nemščina, zgodovina, geografija, družboslovje, kemija, računanje, prostorsko in geometrijsko risanje ter glasba. Poleg tega so se ocene delile za prostoročno risanje, lepopis, smisel za umetnost, ocenjevala pa se je tudi telesna vzgoja, ki v spričevalu zaseda častno prvo mesto.

Anton Gerjevič je bil eden od zgolj šestih Slovencev v njegovem razredu na brežiški glavni šoli. Majhnemu številu slovenskih učencev je botroval izgon večine slovenskega prebivalstva Posavja in Obsotelja ter naselitev nemškogovorečih Kočevarjev in drugih nemških kolonistov na njihove domove jeseni 1941. Ostali sošolci so bili otroci Kočevarjev in Nemcev, ki so jih službene dolžnosti pripeljale v svet ob Savi, ki naj bi postal najjužnejši del Velikonemškega rajha. Gerjeviča in njegove slovenske rojake v razredu so ostali sošolci, ki niso bili imuni za nacistično propagando o nemški rasni večvrednosti, obkladali z zaničevalnicami. Od teh se je v spomin Antona Gerjeviča najbolj bridko zarezala rimana psovka Windische Hund – Schweine Hund.

Zivilverwaltung in der Untersteiermark.

Kreis: *Rann*

Hauptschule für *Jungen u. Mädchen* in *Rann/Save*

Schuljahr: 19 *42/43*

Kat.-Nr. *2*

Halbjahres- und Jahreszeugnis

für *Gerjevič Anton* Schüler der *ersten* Klasse,

geboren am *11. Jänner* 19*31* zu *S. Tardob/Rann* in *Untersteierm.*

Schulbesuch begonnen am *1. September* 19*37*.

Führung und Haltung: 1. Schulhalbjahr *sehr gut*
2. Schulhalbjahr *sehr gut*

Verbindliche Lehrgegenstände	Leistungen im	
	1. Schulhalbjahr	2. Schulhalbjahr
Leibeserziehung	<i>gut</i>	<i>gut</i>
Deutsch	<i>ausreichend</i>	<i>mangelhaft</i>
Geschichte	<i>befriedigend</i>	<i>ausreichend</i>
Erdkunde	<i>befriedigend</i>	<i>befriedigend</i>
Lebenskunde	<i>befriedigend</i>	<i>befriedigend</i>
Chemie (einschl. Mineralogie u. Gesteinslehre)	/	/
Naturlehre	/	/
Rechnen	<i>ausreichend</i>	} <i>mangelhaft</i>
Raumlehre u. Geometr. Zeichnen	<i>ausreichend</i>	
Englische Sprache	/	/
Kurzschrift	/	/
Musik	<i>befriedigend</i>	<i>gut</i>
Freihandzeichnen, Schriftpflege, Kunstbetrachtung	<i>ausreichend</i>	<i>ausreichend</i>
Werken (für Knaben)	/	/
Handarbeit (für Mädchen)	/	/
Hauswerk (für Mädchen)	/	/
Nicht-verbindlicher Unterricht	Maschinschreiben	/
Zahl der versäumten Schulhalbtage.	entschuldigt	<i>10</i> []
In Klammer: [Gesamtversäumnisse]	nicht entschuldigt	<i>8</i> []
Dieses Zeugnis wurde ausgegeben am		<i>6. Februar 1943.</i>
		<i>8. Juli 1943.</i>

Spričevalo Hauptschule für Junge und Mädchen in Rann/Save, šolsko leto 1942/43.

Hrani: Andrej Gerjevič.

POKLICNA ŠOLA

Obravnavano stavbo praviloma povezujemo s trgovskim poklicem, kar lahko zastre dejstvo, da je pod njeno streho potekalo izobraževanje za številne druge praktične poklice. V šolskem letu 1945/46 je poleg vrtca, osnovne šole in gimnazije v Brežicah zaživela Strokovna nadaljevalna šola. Njena vsebina je izhajala iz tradicije predvojne meščanske šole obrtniške, trgovske in kmetijske smeri. Omenjeno šolo so pestili prostorski problemi, zato je mestni ljudski odbor poslopje nekdanje meščanske šole prepustil Trgovinski zbornici, ki je poslopje leta 1950 obnovila in priredila njegovo notranjost za delovanje dijaškega internata in šole. Strokovna nadaljevalna šola se je v šolskem letu 1948/49 preimenovala v triletno Šolo za učence v gospodarstvu raznih strok v Brežicah, ki je s kombinacijo pouka in prakse izobraževala za naslednje poklice: čevljar, mehanik, ključavničar, kovač, šivilja, krojač, fotograf in mizar. Jeseni 1950 se je v šolsko stavbo vselila šola za bodoči trgovski kader s Primorske. V sklopu navedene šole je deloval dislociran oddelek Državne gospodarske šole za vajence trgovskih podjetij iz Novega mesta. Leta 1958 je tedanji trboveljski okraj v Brežicah ustanovil vajensko šolo trgovinske stroke za učence iz Posavja in Zasavja. To leto so ukinili trgovsko šolo v Novem mestu, zato se je okoliš novoustanovljene brežiške šole povečal za celotno Dolenjsko.

Po letu 1965 se je začela trgovska dejavnost hitreje razvijati in se širiti, zato je morala temu slediti tudi šola. Vpis učencev je naglo naraščal: če je brežiško trgovsko šolo v šolskem letu 1965/66 obiskovalo le 74 učencev, jih je bilo štiri leta kasneje na šoli že 180. V sedemdesetih letih so šolo zajele najrazličnejše reorganizacije. Tako je leta 1972 prišlo do združitve gimnazije, trgovske šole in dijaškega doma v zavod Šolski center Brežice. V šolskem letu 1979/80 se je na trgovski šoli šolalo že 278 učenec. Tedaj je nosila ime Šola za kadre v blagovnem prometu, izobraževala pa je kandidate za poklic prodajalcev in trgovskih poslovodij. Na šoli je bilo med drugim ob delu moč pridobiti poklic pomožnega prodajalca, blagovnega manipulanta in prodajalca. Trgovska šola je imela v navedenem šolskem letu 22 oddelkov in dvoizmenski pouk. Učenci iz oddaljenih krajev so med šolanjem bivali v dijaškem domu ob Savi, v nestrpnem pričakovanju odprtja novega dijaškega doma z 240 posteljami v bližini Gimnazije Brežice.

Devetdeseta leta so prinesla statusno osamosvojitve Gimnazije Brežice od brežiškega šolskega centra. Septembra 1998 je bil odprt nov objekt srednje poklicne ekonomske in trgovske šole ob Bizeljski cesti na vzhodnem delu mesta. Na veliko pridobitev za mesto in celotno pokrajino je senco metalo dejstvo, da ob novi šoli ni bilo ne dvorane ne kakšnih drugih šolskih površin. Zato so za izvedbo ur športne vzgoje med drugim še naprej zahajali v telovadnico stare trgovske šole. Andreja Hostnik, leta 1998 dijakinja 4. letnika, je za priložnostni bilten ob odprtju novega šolskega poslopja zapisala vtise o stavbi stare trgovske šole, ki že dolgo ni več nudila učno in vzgojno vzpodbudnega okolja: »Mislim, da se bo nam, četrtošolcem, še najtežje navaditi na nove učilnice, ki so v primerjavi s tistim, kar smo imeli prejšnja leta, pravo razkošje. Res se na začetku šolanja ni bilo lahko navaditi na dejstvo, da je naša (zdaj že prejšnja) šola pač stara, da so učilnice slabo opremljene, da so klopi popolnoma počečkane, stene pohojene in da imamo v razredu namesto umivalnika vedro vode, v katero smo bolj ali manj pridno namakali gobo. A morda se bo še težje navaditi na to, da bo treba na vsako stvar paziti, da bo ostala uporabna za čim več generacij.«

Ena od učilnic v stari trgovski šoli, 2007.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Metka Galič, učiteljica na Strokovno izobraževalnem centru Brežice, je za pričujoč zapis strnila osebne spomine na stavbo stare trgovske šole: »V stari trgovski šoli Brežice sem leta 1992 pričela svojo pedagoško poslanstvo. Sprejel me je takratni ravnatelj Jože Antolovič, profesor matematike, in mi povedal, da me kot ekonomistko z veseljem vključi v svoj kolektiv, in da bom učila matematiko v programu trgovcev. Takrat so bili štirje polni oddelki trgovcev v prvem letniku, tako da sem imela skupaj 126 učencev.

Stare stavbe se spominjam z veliko nostalgijo. Bila je zelo veličastna in polna spominov. V njej sem preživela čudovita leta svojega poučevanja. Učila sem mnoge kasneje zelo uspešne gospodarstvenike in politike iz posavskega prostora. Stare trgovske šole se spominjam tudi kot stavbe z izjemnim zgodovinskim sporočilom. Široke stene v kletnih učilnicah, kjer sem tudi poučevala, so bile tako popisane z različnimi srednješolskimi vsebinami, da so dijaki svoje *plonke* napisali kar med njih. In niso se opazili. Nov prostor so si delali kar s korektorjem. Učitelji smo opozarjali dijake med kontrolnimi nalogami, ker so pogledovali po stenah, mi pa nismo vedeli zakaj. Ker je bil program trgovcev takrat precej zahteven, jim tudi to ni vedno pomagalo in so se morali veliko učiti še po kontrolnih nalogah. V stavbi je bilo zaradi stare gradnje in širokih zidov poleti prijetno hladno, pozimi pa dovolj toplo.

Takratni učitelji smo zaradi prostorske stiske poučevali na treh lokacijah. V prostorih stare trgovske šole, v dijaškem domu in v prostorih Gimnazije Brežice. Najlepše je bilo, ko smo se med glavnim odmorom dobili v majhnem kabinetu stare trgovske šole, kjer smo imeli malico. Tja so nam pripeljali topel obrok v velikih posodah, ki smo si ga postregli sami. Posedli smo okoli velike mize in se ob malici pogovorili in sprostiti. To so bili res lepi časi, ko smo kontrolne naloge razmnoževali še na ciklostil, kljub temu pa

imeli vedno vse urejeno in po pouku čas preživljali s svojim družinami, saj ni bilo tehnologije, ki bi nas popoldne motila.

V stari telovadnici, ki se je držala poslopja stare trgovske šole, smo imeli svoj sedež tudi brežiški gimnastičarji, takratni člani društva Telovadno društvo Partizan Brežice. Po osamosvojitvi smo se preimenovali v brežiške Sokole in množično urili svoje telovadne veščine. Kot vaditeljica gimnastike sem skupaj s profesorjem Jožetom Senico in profesorico Zdenko Senica Grubič v tisti telovadnici vadila sama in tudi s svojo skupino telovadk. V tej telovadnici sta pričeli s športno vadbo tudi obe moji hčerki Kaja in Nastja. Kaja je kasneje v ZDA postala skupaj z Dragom Žerjavom svetovna sokolska prvakinja, Nastja pa se je kasneje preusmerila v karate in na osnovi odličnih pridobljenih športnih predispozicij postala ena najbolj uspešnih slovenskih tekmovalk z najboljšo uvrstitvijo v članskih vrstah na evropskih prvenstvih. Vse to se je začelo v telovadnici stare trgovske šole, ki smo jo Sokoli sami obnavljali s prostovoljnim delom in veliko ljubeznijo do stavbe. Pozimi smo se ogrevali na drva in na premog, za kar je bil zaslužen hišnik Andrej Škrlec, kateremu pa smo telovadci z veseljem pomagali. Ob odloku, da se bo stavba zrušila, smo bili takratni Sokoli zelo pretreseni, saj smo tako izgubili svoj dom. Kasneje smo se izseljeni dobivali na različnih lokacijah, nikjer pa ni bilo več tako, kot je bilo v naši stari telovadnici.«

SOKOLI

Telovadnico stare trgovske šole so od leta 1920 naprej poleg šolarjev uporabljali člani telovadnega društva Sokol. Po uradni prepovedi uporabe in zapečatenju objekta v začetku leta 2007 so bili brežiški Sokoli primorani zapustiti svoje »гнездо«.

Telovadnica stare trgovske šole z zapečatenim vhodom, 2007.

Hrani: Posavski muzej Brežice.

Dragoceni so spomini na staro trgovsko šolo in njeno telovadnico, ki ga je za potrebe pričujočega zapisa priklicala in zapisala Zdenka Senica Grubič: »Moj drugi dom, bi rekla, še posebno med letoma 1980 in 2004, ko sem telovadila, bila vodnica, po letu 1988 pa tudi učiteljica športne vzgoje v športnih oddelkih dopoldne, popoldne pa kot trenerka v Telovadnem društvu Partizan Brežice, ki se je leta 1994 vrnilo k prvotnemu imenu Telovadno društvo Sokol Brežice.

Prve gimnastične urice so se pričele 1972. Mala telovadnica brežiške trgovske šole je imela vse, kar si otrok želi. Velika za odbojgarsko igrišče, a se je dalo igrati tudi košarko, saj sta koša na nasprotnih stenah vabila k igri.

Za mlade nadebudneže pa je imela telovadnica tudi švedske letvenike po celi dolžini in stenski drog, ki si ga prav hitro postavil. Njegova višina se je regulirala od nizkih 80 cm pa tja do 220 cm, da si lahko zavrtel tudi veletoč ... Ob steni, nasproti glavnega vhoda, so bile kovinske žrdi za plezanje. Najspretnější so se v parih sekundah povzpeli pod vrh. Na sredi telovadnice je bila na strop pritrjena močna vrv, toda le najmočnejši so dosegli strop. To je bil izziv mladim Sokolom že pred 2. svetovno vojno. Če pomislim, da je bila telovadnica pri gimnaziji zgrajena šele 1972, je nudila trgovska šola to možnost mnogo desetletij prej.

Nastop mlajših članov Telovadnega društva Sokol Brežice v telovadnici stare trgovske šole, 1993.

Hrani: Zdenka Senica Grubič.

V telovadnico si lahko vstopil nasproti Vodovodnega stolpa. Predsobica cca. 2 krat 4 metre je vodila v majhno slačilnico, a se je v njej redno preoblačilo vsaj 30 vadečih. Od tam so se odpirala vrata v telovadnico. Zalet za akrobatiko in skoke smo si morali vzeti

iz slačilnice ali celo predsobe, saj je bila telovadnica s prizidkom dolga le 20 metrov. Na levi strani od glavnega vhoda je bilo tudi malo stranišče z umivalniki. Stranišče »na štrbunk« je služilo v nujnih primerih dokler je stavba stala. Kurilo se je na drva in premog, peč pa je bila zadaj za telovadnico. Prostori so se hitro ogreli in tudi pozimi je bilo prijetno toplo.

Telovadno društvo Sokol Brežice je leta 1991 zgradilo prizidek k telovadnici z doskočno jamo, napolnjeno s kosi pene, s čimer so bili pomembno izboljšani pogoji za vadbo.

Čisto ob robu leve stene telovadnice so bila dvojna vrata, ki so nas popeljala po desetih betonskih stopnicah v šolo. To je bila veličastna stavba z velikimi svetlimi učilnicami: tremi v kleti, štirimi v prvem nadstropju in prav toliko v drugem nadstropju. Sredi spodnje avle je bila steklena izložba, kjer so se mladi trgovci učili, kako okrasiti police in izložbe. Duša šole je bila gotovo mala zbornica s pogledom na Bizeljsko cesto, prej Ulico 21. maja, ki je bil v povojni Jugoslaviji krščen za dan letalcev.«

Doskok članice Telovadnega društva Sokol Brežice v doskočno jamo v prizidku k telovadnici stare trgovske šole, 1993.

Hrani: Zdenka Senica Grubič.

Izložba v stari trgovski šoli, 2004.

Vir: <https://www.facebook.com/brezice.necoc/photos/pb.100064815756416.-2207520000./1636241939978895/?type=3>

Mladi brežiški gimnastičarji in gimnastičarke, zbrani v sokolskem podmladku, so se vsako leto pred božičnimi prazniki predstavili pred domačim občinstvom. Zadnjikrat so to storili v decembru 2006. Pod mentorstvom Zdenke Senica Grubič so navdušili z gimnastičnimi vajami, akrobatskimi prvinami in plesom. Kljub temu je imela akademija grenak priokus, saj so brežiški Sokoli zaradi prodaje stare trgovske šole zasebnemu lastniku ostali brez lastne telovadnice.

Na začetku januarja 2010, ko se je stara trgovska šola vdala pred močjo rušilnih strojev, je v *Posavskem obzorniku* spominski zapis objavil »za vedno sokol« Gregor Borošak. V njem je opozoril, da je s stavbo, ki se je naglo spreminjala v kup ruševin, povezano ogromno lepih spominov številnih generacij: »Spomini so danes, ko gledam, kako stavba izginja pred mojimi očmi, še bolj živi. Predvsem s telovadnico v stari šoli je povezanih vsaj 15 let mojega življenja, odkar sem se s sedmimi leti uvrstil v takratni športni razred osnovne šole in se odločil postati »sokol«. Gimnastiko sem poleg obveznega dopoldanskega predmeta v brežiški osnovni šoli obiskoval vsaj še trikrat na teden. To je bil prostor [telovadnica stare trgovske šole, op. D. P.], kjer si z vsemi športa željnimi mladimi in seveda zagriženimi trenerji z veliko dobre volje (Jože, Zdenka, Berto in ostali) iz sebe iztisnil najboljše, gradil vztrajnost, pogum in dihal s športom cele dneve. Trenerji gimnastike in akrobatike so bili naši drugi starši, prav tako pomembno pa je bilo, da smo mladi športniki postali zavezniki in dobri prijatelji.

Zadnji trening sokolskega podmladka v telovadnici stare trgovske šole, 2006.

Vir: *Posavski obzornik*, št. 1, 11. januar 2007, str. 13.

Stara trgovska šola je bila tudi prostor, kjer so se »lovile« prve simpatije telovadcev, še posebej po zapuščenih hodnikih stare šole, po katerih naj sploh ne bi smeli hoditi. Vsakodnevno se s pogledom ustavim ob poslopju, vedno znova se mi pred očmi zavrti celotna zgodba iz otroštva, ki me navda s pozitivno energijo.

Sedaj bodo ti hodniki, skrivališča, telovadnica in znamenita »jama s peno«, v kateri smo delali salte in najbolj drzne akrobacije ter so nam jo glasno zavidali celo veliko večji telovadni klubi po Sloveniji, počasi za vedno izginili. V telovadnici stare trgovske šole smo tako rasli tudi mladi brežiški sokoli.«

PROPAD IN RUŠENJE STAVBE

Stavba stare trgovske šole se je nahajala znotraj varovanega območja historičnega mestnega jedra Brežic, ki ima status kulturnega spomenika. Šolska stavba ni imela tega statusa in z njim povezane kulturno-varstvene zaščite, je pa bila vpisana v register nepremične kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo. Odlok o ureditvenem načrtu Mestno jedro – Brežice, ki ga je leta 1994 sprejela skupščina Občine Brežice, je obravnaval tudi kompleks trgovske šole ali Kare F od Bizeljske ceste do Kržičnikove ulice. Odlok je vseboval oceno, da so vsi objekti v tem delu mesta potrebni obnove in je zahteval odstranitev neustreznih nadstreškov in prizidkov. Ureditveni načrt je predvideval vzpostavitev šolskega igrišča pri trgovski šoli, namenjenega pouku učencev, rekreaciji meščanov in igri otrok. Vse naštetu je ostalo mrtva črka na papirju.

Februarja 2002 sta s podpisom pogodbe med Ministrstvom za pravosodje in Občino Brežice stara trgovska šola s pripadajočimi zemljišči in Nemška hiša zamenjali lastnika. Menjava je omogočila širitev prostorov Okrajnega sodišča v Brežicah, ki je domovalo v ikonični brežiški stavbi, občini pa proste roke za nadaljnji razvoj zapuščenega in zanemarjenega dela mestnega jedra ob Ulici stare pravde. Vodstvo občine na čelu z županom Andrejem Vizjakom je tedaj obelodanilo idejo, da bi lokacijo stare trgovske šole namenili bodoči visoki šoli za trgovino in turizem.

Občina Brežice pod vodstvom župana Ivana Molana je s soglasjem občinskega sveta šolsko poslopje in pripadajoča tri zemljišča leta 2006 prodala brežiškemu podjetniku Marijanu Volovcu. Za prodajo se je Občina odločila, ker naj bi predmetna nepremičnina ne imela večjega pomena za lokalno samoupravo in ker je bila stroškovno obremenjujoča za proračun, sanacija pa je bila ocenjena kot izredno finančno in tehnično zahtevna. Občinsko vodstvo je računalo, da bodo s prodajo te nepremičnine zagotovljena pomembna sredstva za realizacijo občinskega proračuna, obenem bi bila omogočena investicija na območju z ugodno lokacijsko rento. Pomembno je bilo tudi dejstvo, da je ta del Brežic tedaj že doživel velike pozitivne spremembe (izgradnja novega poslopja upravne enote in pošte ter prenova Slomškovega doma); ureditev območja stare trgovske šole bi tako zaokrožila podobo tega dela mestnega jedra.

Poslopje stare trgovske šole v času prodaje zasebniku. Spredaj desno je nekdanje poslopje osnovne šole.

Vir: *Posavski obzornik*, št. 15, 27. julij 2006, str. 13.

Poslopje stare trgovske šole je opustelo leta 1998, z izjemo telovadnice, kjer so še naprej prizadevno vadili in nastopali člani Telovadnega društva Sokol Brežice. V začetku leta 2007 je inšpektor z Inšpektorata RS za okolje in prostor po pregledu stare trgovske šole ocenil, da je objekt zaradi pomanjkljivega vzdrževanja v tako slabem stanju, da predstavlja nevarnost za zdravje in življenje ljudi ter njegovo okolico. Ugotovil je tudi, da objekt v protipotresnem smislu ne zadovoljuje zahtev pravilnikov o objektih visoke

gradnje na seizmičnih območjih. Z odločbo je objekt opredelil kot nevaren in prepovedal njegovo uporabo. Lastniku Marijanu Volovcu je prepovedal uporabo objekta in mu naložil, da se na objektu v določenem roku izvedejo nujna vzdrževalna dela. Člani Telovadnega društva Sokol Brežice so bili osupli, ko so se znašli pred zapečatenimi vrati stare trgovske šole. Pol leta pozneje je bilo telovadno orodje brežiških Sokolov še vedno nedostopno v zapečateni telovadnici. Brez lastnih prostorov in kot gostje telovadnice brežiške gimnazije so bili omejeni v načinu vadbe oziroma uporabi orodja, zaradi česar so beležili osip članov. Nezavidljiv položaj, v katerem so se znašli brežiški gimnastičarji, je nudil močan argument zagovornikom izgradnje podkletene vadbene dvorane v sklopu načrtovanega projekta Športne dvorane Brežice. Občinski svetniki so julija 2007 enotno podprli različico podkletene gradnje. V mali vadbeni dvorani (enakih dimenzij kot stara telovadnica in z obvezno doskočno jamo) so si čez nekaj let brežiški Sokoli osnovali novo gnezdo.

Marca 2009 je Volovec v izjavi lokalnemu mediju potrdil, da bo na lokaciji stare trgovske šole zrasel hotel z najmanj štirimi zvezdicami in poslovnimi prostori. Napovedal je tudi, da bo novogradnja po zunanjem izgledu dokaj podobna stari trgovski šoli («usmeritve za razvoj enote dediščine» s strani Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije v primeru njene odstranitve so zahtevale ohranitev obstoječega horizontalnega in vertikalnega gabarita stavbe ter oblike in naklona stehe, prav tako oblikovanje južne in zahodne fasade po predhodnem zgledu).

Izpraznjeno in nevzdrževano poslopje stare trgovske šole je začelo pospešeno propadati in namesto mestnega ponosa je vse bolj postajalo sramota. Dopolnilo je seznam objektov, ki so zapuščeni in neurejeni plašili prebivalce in obiskovalce Brežic. Novi lastnik se je rušenja objekta lotil konec leta 2009, vendar je to zaradi nasprotovanja varuhov kulturne dediščine ostalo na pol poti.

Razdrto »gnezdo« brežiških Sokolov.

Vir: *Posavski obzornik*, št. 1, 7. januar 2010, str. 21.

Leta 2012 je bilo izdano zahtevano kulturnovarstveno soglasje »za raziskavo in odstranitev dediščine«. Nedolgo zatem so gradbeni stroji dokončali rušenje poslopja stare trgovske šole. Načrte za izgradnjo visoko kategornega hotela na istem mestu je domnevno prekržala svetovna finančno-gospodarska kriza iz leta 2008. Volovec preko družinskega podjetja Skala d.o.o. ostaja lastnik nepozidanega zemljišča na lokaciji stare trgovske šole, katerega nakup uvršča med najpomembnejše dosežke družbe na gradbeno-nepremičninskem področju.

Zemljišče porušene stare trgovske šole z ostankom prvotne ograje, 2025.

Foto: Dejan Pacek.

Avtor zapisa: dr. Dejan Pacek

Prevod nemških besedil v slovenščino: Metka Berglez, prof. nem.

VIRI IN LITERATURA

Časopisni viri

- Borošak, Gregor, Dokončno razdrto »gnezdo« brežiških sokolov, v: *Posavski obzornik*, št. 1, 7. januar 2010, str. 21.
- Brežice v slovenskih rokah?, v: *Slovenski gospodar*, št. 43, 23. oktober 1913, str. 5.
- Der Deutsche Schulverein, v: *Marburger Zeitung*, št. 118, 3. oktober 1911, str. 1–2.
- Dernovšek, Branka, Sokoli bi še gnezdili v stari šoli, Sokoli brez gnezda, v: *SavaGlas*, št. 177, 1. februar 2007, str. 1, 2.
- Dernovšek, Branka, Svetnike skrbijo Sokoli, Več pozornosti Sokolu kot športni dvorani, v: *SavaGlas*, št. 189, 19. julij 2007, str. 1, 3.
- Deutscher Schulhausbau in Rann, v: *Deutsche Wacht*, št. 83, 15. oktober 1913, str. 4.
- Dr. Schirmmaul, v: *Slovenec*, št. 130, 9. 6. 1893, str. 3.
- Eröffnung des neuen deutschen Schulhauses in Rann, v: *Deutsche Wacht*, št. 86, 25. oktober 1913, str. 3.
- Molan, Ivan, Investicije v občini Brežice v letu 2006, v: *Posavski obzornik*, št. 15, 27. julij 2006, str. 13.
- Nemški Schulverein, v: *Slovenski gospodar*, št. 35, 31. avgust 1882, str. 1
- Rann a. d. S., v: *Deutsche Wacht*, št. 17, 28. februar 1912, str. 5.
- Sokoli še zadnjč v svoji telovadnici?, v: *Posavski obzornik*, št. 1, 11. januar 2007, str. 13.
- Steiermark und der Deutsche Schulverein, v: *Marburger Zeitung*, št. 63, 26. maj 1910, str. 1–2.
- »Šiidmark« in »Schulverein«, v: *Učiteljski tovariš*, št. 51, 18. december 1908, Priloga.
- Trgovska šola že pred 70 leti, v: *Dolenjski list*, št. 38, 18. september 1980, str. 5.
- Unduldsamkeit der katolischen Geistlichkeit, v: *Deutsche Wacht*, št. 83, 15. oktober 1913, str. 4.
- Vahtarič, Suzana, Stara trgovska šola in "nemška hiša" zamenjali lastnika, v: *SavaGlas*, št. 74, 20. februar 2003, str. 4.

Domoznanski viri

- Andrej Gerjevič, zasebna zbirka
Spričevalo Hauptschule für Junge und Mädchen in Rann/Save, šolsko leto 1942/43.
- Knjižnica Brežice, domoznanska zbirka
Knjižica o uspehu in vedenju, Marija Šetinc, šolsko leto 1930/31.
Zbirka razglednic.
- Posavski muzej Brežice, fototeka
Trgovska šola Brežice.
- Zdenka Senica Grubič, zasebna zbirka
Telovadno društvo Sokol Brežice, zbirka fotografij.

Informatorji

Metka Galič, pisna izjava z dne 15. 6. 2022.

Franci Lazarini, pisna izjava z dne 29. 11. 2022.

Danilo Pečnik, ustna izjava z dne 15. 2. 2023.

Ivanka Počkar, pisna izjava z dne 26. 1. 2025.

Zdenka Senica Grubič, pisna izjava z dne 30. 11. 2022.

Spletni viri

Der Aufbau des schulwesens in der Untersteiermark, Amt Schulwesen in der Bundesführung des Steirisches Heimatbundes, s.l., [1941],

[https://www.sistory.si/cdn/publikacije/20001-](https://www.sistory.si/cdn/publikacije/20001-21000/20218/DER_AUFBAU_DES_SCHULWESENS_IN_DER_UNTERSTEIERMA)

[21000/20218/DER_AUFBAU_DES_SCHULWESENS_IN_DER_UNTERSTEIERMA](https://www.sistory.si/cdn/publikacije/20001-21000/20218/DER_AUFBAU_DES_SCHULWESENS_IN_DER_UNTERSTEIERMA)
RK.pdf,

na dan 8. 1. 2025.

Deutscher Schulhausbau Rann a. d. Save,

[https://gams.uni-graz.at/o:polos.3021,](https://gams.uni-graz.at/o:polos.3021)

na dan 14. 12. 2022.

Deutscher Schulverein - Rann an der Save / Reklamemarke,

[https://www.ebay.de/sch/i.html?_from=R40&_trksid=p2334524.m570.l1313&](https://www.ebay.de/sch/i.html?_from=R40&_trksid=p2334524.m570.l1313&_nkw=rann+an+der+save&_sacat=0&LH_TitleDesc=0&_odkw=rannan+der+s)
[_nkw=rann+an+der+save&_sacat=0&LH_TitleDesc=0&_odkw=rannan+der+s](https://www.ebay.de/sch/i.html?_from=R40&_trksid=p2334524.m570.l1313&_nkw=rann+an+der+save&_sacat=0&LH_TitleDesc=0&_odkw=rannan+der+s)
[ave&_osacat=0,](https://www.ebay.de/sch/i.html?_from=R40&_trksid=p2334524.m570.l1313&_nkw=rann+an+der+save&_sacat=0&LH_TitleDesc=0&_odkw=rannan+der+s)

na dan 14. 12. 2022.

Gimnazijski hodniki na prepihu desetletij,

[http://www.gimnazija-brezice.si/o-soli/,](http://www.gimnazija-brezice.si/o-soli/)

na dan 12. 12. 2022.

Hauptschule (Zeit des Nationalsozialismus),

[https://de.wikipedia.org/wiki/Hauptschule_\(Zeit_des_Nationalsozialismus\),](https://de.wikipedia.org/wiki/Hauptschule_(Zeit_des_Nationalsozialismus))

na dan 6. 1. 2025.

Izvestje državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1939–40, Brežice 1940,

[http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EYHIYG00/?query=%27srel%3dDr%27%beavna+me%27%a1%27%8danska)

[EYHIYG00/?query=%27srel%3dDr%27%beavna+me%27%a1%27%8danska](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EYHIYG00/?query=%27srel%3dDr%27%beavna+me%27%a1%27%8danska)
[+%27%a1ola+v+Bre%27%beicah%27&pageSize=25,](http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EYHIYG00/?query=%27srel%3dDr%27%beavna+me%27%a1%27%8danska)

na dan 14. 12. 2022.

Kubik, Julius (1861–1941), Architekt,

[https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Kubik_Julius_1861_1941.xml,](https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Kubik_Julius_1861_1941.xml)

na dan 18. 4. 2023.

Loibnegger, Gerd, *Deutschunterricht im Nationalsozialismus: Diplomarbeit, Institut für Geschichte an der Karl-Franzens-Universität Graz, Graz 2016,*

[https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/1255488,](https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/1255488)

na dan 10. 1. 2025.

Meščanska šola Brežice,

<https://vodnik.zac.si/arhiv/4252407>,
na dan 6. 1. 2025.

Na lokaciji stare trgovske šole Brežice bo hotel,

https://www.lokalno.si/2009/03/31/51356/clanek/na_lokaciji_stare_trgovske_sole_brezice_bo_hotel/?cookieu=ok,
na dan 14. 12. 2022.

Odlok o ureditvenem načrtu Mestno jedro – Brežice,

<https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1994-01-1145/odlok-o-ureditvenem-nacrtu-mestno-jedro---brezice>,
na dan 14. 12. 2022.

Podjetje danes,

<https://skala.si/>,
na dan 17. 4. 2023.

Predlog Sklepa o prodaji Stare Trgovske šole Brežice z zemljišči parc. št. 561, 562 in 566 k.o. Brežice,

file:///C:/Users/izposoja5/Downloads/stara_trgovska_sola_brezice_sklep_o_pro_daji.pdf,
na dan 14. 12. 2022.

Slovenci v desetletju 1918–1928: zbornik razprav iz kulturne, gospodarske in politične zgodovine (ur. Josip Mal), Leonova družba, Ljubljana 1928,

<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-SRPSOHJI/50d9a8cc-d8e4-4198-936d-7df19f64bcf4/PDF>,
na dan 12. 12. 2022.

Spomin na domoljuba dr. Radoslava Razlaga,

<https://www.pmb.si/posavska-stoletja/spomin-na-domoljuba-dr-radoslava-razlaga>,
na dan 9. 12. 2022.

Stare fotografije in razglednice Brežic,

<https://www.facebook.com/brezice.nekoc/photos/pb.100064815756416.-2207520000./1636241939978895/?type=3>,
na dan 4. 1. 2023.

Südsteiermark: ein Gedenkbuch (ur. Franz Hausmann), U. Moser, Graz 1925,

<https://dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-40FWGJ9U/c5919190-8eb7-4793-ab61-b4f686583d9a/PDF>,
na dan 12. 12. 2022.

Šola,

<https://ingoliceva.splet.arnes.si/sola/>,
na dan 4. 1. 2023.

Šolski list (1929), Državna mešana narodna šola v Brežicah,

<https://www.sistory.si/11686/24009>,
na dan 12. 12. 2022.

Vila Livada ne bo padla, stara trgovska šola pa,

<https://www.dnevnik.si/1042517221>,

na dan 14. 12. 2022.

Zakon o meščanskih šolah,

chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgicfindmkaj/https://www.sistory.si/cdn/publi
kacije/37001-38000/37928/zakon_o_mescanskih_solah.pdf,

na dan 10. 11. 2022.

Zgodovina Posavja,

<https://www.facebook.com/ZgodovinaPosavja/photos/a.433758643437587/1906543902825713/?type=3&theater>,

na dan 25. 1. 2025.

Tiskani viri

EŠD 23267 - Brežice - Trgovska šola, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto.

Literatura

Baš, Franjo, Iz narodnostnih bojev v brežiškem Posavju, v: *Posavje: I*, Svet za prosveto in kulturo Občine Brežice, Brežice 1957, str. 72–90.

Černelič Krošelj, Alenka – Radkovič, Anita, Trgovska šola Brežice – Izobraževanje in pridobivanje večšin za »služenje izmenjavi blaga in dobrin«, v: *Gospa, če ni dobro, ni treba nič plačat: Brežice, trgovsko mesto* (ur. Jože Škofljanec), Brežiške študije 3, Neviodunum, Krško 2009, str. 229–286.

Drobesch, Werner, Deutscher Schulverein: njegova ideologija, notranja struktura in delovanje s posebnim ozirom na Slovenijo, v: *Zgodovinski časopis* 46 (1992), št. 2, str. 187–196.

Granda, Stane, Majavi vogel nemškega štirikotnika, v: *Župnija sv. Lovrenca v Brežicah: ob 220-letnici župnijske cerkve* (ur. Jože Škofljanec), Brežiške študije 1, Župnijski urad, Brežice 2003, str. 51–90.

Grdina, Igor, *Med zemljo in zvezdami*, Celjska Mohorjeva družba, Celje 2022.

Počkar, Ivanka, *Dve gasi, dva policaja, sto obrtnikov: življenje mestnih obrtnikov od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne na primeru Brežic*, Brežiške študije 2, Društvo za oživitev mesta Brežic, Valvasorjev raziskovalni center, ZRC SAZU, Založba ZRC, Brežice-Krško-Ljubljana 2005.

Schulverein, v: *Ilustrirana zgodovina Slovencev* (ur. Marko Vidic), Mladinska knjiga, Ljubljana 2000, str. 287.

Vovko, Andrej, Oris dejavnosti Družbe sv. Cirila in Metoda na šolskem področju, v: *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva* 27 (1994), št. 3, str. 32-41.

Vovko, Andrej, Schulverein, v: *Enciklopedija Slovenije*, Zv. 11 (Savs – Slovenska m), Mladinska knjiga, Ljubljana 1997, str. 17.